

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BOLU'DA ASAYİŞ (1912-1918)

KARTAL KAĞAN ŞİMŞEK

EYLÜL 2019

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YAKINÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

BOLU'DA ASAYİŞ (1912-1918)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Kartal Kağan ŞİMŞEK

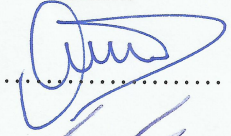
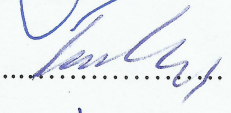

Danışman
Doç. Dr. Levent DÜZCÜ

Bolu 2019


SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Kartal Kağan ŞİMŞEK'e ait " BOLU'DA ASAYİŞ (1912-1918) " adlı çalışma, jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliğiyle / oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

10.09.2019

	Unvan, Adı, Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı) :	Doç. Dr. Levent DÜZCÜ	
Üye :	Doç. Dr. Tülay KOYUNCUOĞLU METİN	
Üye :	Dr. Öğr. Üyesi Gürbüz ARSLAN	

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı


Doç. Dr. Yaşar AYYILDIZ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, 'Bolu'da Asayiş 1912-1918' başlıklı çalışmanın yazılmasında bilimsel ve etik kurallara uyulduğunu, başvuru kaynaklardan yapılan alıntılarının adlarının bilimsel kurallara uygun olarak metin içinde, dipnotlarda ve kaynaklarda gösterildiğini, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Kartal Kağan ŞİMŞEK

10.09.2019

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti'nin son on yılı neredeyse tamamen savaşla geçmiştir ve bu savaş dönemi koca bir imparatorluğun sonunu getirmiştir. Savaşın devam ettiği yıllarda Anadolu şehirlerinde asayişin nasıl olduğu sorusu da önem arz etmektedir. Cephelerin gerisindeki Anadolu şehirlerinde asayiş ber-kemal miydi, yoksa asayiş sorunu vaki miydi? Çıkış noktası bu soru olan araştırmamızda Balkan ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında Bolu'da yaşanan asayiş problemi konu edilmiştir.

Tezimiz temel olarak üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Osmanlı'da asayiş ve Bolu şehri hakkında genel malumat verilmiştir. Burada asayiş kavramı irdelenmiş, Bolu şehri hakkında genel hatlarıyla bilgi sunulmuştur. İkinci bölümde ise Bolu çevresinde işlenen suçlar (asayiş sorunları) ele alınmıştır. Burada çeşitli suçlar ve bunlar hakkında örnekler verilmiştir. Üçüncü bölüm alınan tedbirlerle ilgilidir. Bolu çevresinde ortaya çıkan suçlara karşı devletin aldığı önlemler irdelenmiştir.

Çalışmamızda olayların ne şekilde yaşandığını, nasıl sonuçlar doğurduğunu ve bunun için ne gibi önlemlerin alındığını işledik. Olaylar işlenirken arşiv kaynaklarının kullanılmasına özen göstererek tezimizin orijinal bir çalışma olması konusunda da gayret sarf ettik.

Bu çalışmayı yapmamda en büyük katkıya sahip olan lisans eğitimimin başından beri beni yönlendiren ve her zaman fikirleriyle bana destek olan hocam Doç. Dr. Levent Düzcü'ye ve tarih bölümü hocalarına teşekkürü borç bilirim. Çalışmanın oluşmasında büyük desteği bulunan eşime, sevgili arkadaşım Emre Doğandor'a ve değerli abim Erdem Şimşek'e ayrıca çeşitli kaynaklara ulaşmamda yardımcı dokunan Murat Peçenek'e desteklerini esirgemedikleri için teşekkür ederim.

Kartal Kağan ŞİMŞEK

10 Eylül 2019

ÖZET

BOLU'DA ASAYİŞ (1912-1918)

Kartal Kağan ŞİMŞEK

Yüksek Lisans Tezi

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Levent DÜZCÜ

Eylül 2019, 84+XII Sayfa

Devlet düzeninin hasar gördüğü ve çözülmenin had safhaya ulaştığı XX. yüzyıl başlarında Osmanlı toprakları pek çok savaşa sahne olmuştur. Balkan Savaşları'nın patlak vermesiyle Anadolu'dan orduya asker çağrılmaya başlanmıştır. Yaşanan seferberlik hareketiyle kırsal ve kentsel nüfustaki düşüş, üretim ve ekonomiye de yansımış, ticari faaliyetleri darboğaza sokmuştur. Ekonomik sıkıntıların baş göstermesi güvenlik problemlerini de beraberinde getirmiş, açlık ve sefalet, insanları suça teşvik etmiştir. Tüm bu etkenler asayiş ortamının bozulmasında önemli birer aktör olmuş ve bu da çözüm arayışlarını beraberinde getirmiştir.

Osmanlı Devleti, temel vazifelerinden birisi olan can ve mal güvenliği sağlama hususunda yetersiz kalmıştır. Alınan güvenlik önlemleri ve yönetim kadrosunda yapılan değişiklikler sonuç vermemiş, buhran döneminde, çalışmanın kapsamını da oluşturan ve etnik ayrım gözetmeksizin işlenen gasp, darp, cinayet, firar gibi çok çeşitli suçlarda artış yaşanmıştır. Otorite boşluğundan ötürü meydana gelen suçların sosyal hayattaki yansımaları ve aralarındaki sebep sonuç ilişkisinin açıklanmasının, amacını oluşturduğu çalışmada Bolu Sancağı nezdinde Osmanlı tarihinin ufak bir kesiti incelenmektedir.

Anahtar kelimeler: Asayiş, Suç, Bolu, Çete, Eşkîya

ABSTRACT**PUBLIC ORDER IN BOLU (1912-1918)****Kartal Kağan ŞİMŞEK****Master Thesis****Department of History****Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Levent DÜZCÜ****September 2019, 84+XII Pages**

The state order was damaged and dissolution reached the extreme stage at the beginning of the XX. Century and it caused many wars on Ottoman territories. With the outbreak of the Balkan wars, troops began to be taken from Anatolia to the army. Mobilization orders, due to war, caused decline in the rural and urban population was also reflected in production and economy, and put commercial activities into an economic distress. Appearing of economic problems brought security problems, hunger, and poverty encouraged people to commit crimes.

The state has failed to provide life and property safety, which is one of its main duties. The security measures that had taken and the changes made to the managerial staff did not yield any results. During the depression period, which is also composed the extent of the study; there was an increase in various crimes such as seizure, rape, murder, and jailbreak, which is without ethnic discrimination. This study aims to explain the reflections of the crimes that occur due to the authority gap in social life and the cause and effect relationship between them and examines small section of Ottoman history in the Bolu Sandjak.

Key words; Public Order, Crime, Bolu, Gang, Bandit

İÇİNDEKİLER

ETİK UYGUNLUK BEYANI	iii
ÖN SÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
1.Amaç, Kapsam ve Önem.....	1
2.Yöntem ve Kaynak Değerlendirmesi.....	2
I. BÖLÜM	
1. ASAYİŞ VE BOLU ŞEHİRİ	5
1.1. Asayiş Kavramı.....	5
1.2. Asayiş Sağlayan Yapılar.....	7
1.2.1.Osmanlı Devleti' nde Hukuk.....	7
1.2.2. Osmanlı Devleti'nde Kolluk Kuvvetleri.....	9
1.2.3.Osmanlı Devleti'nde Mahallenin Asayişe Katkısı.....	12
1.3.Seferberlik ve Asayiş.....	14
1.3.1 Osmanlı Devleti'nde Balkan Savaşları Öncesi Seferberlik.....	14
1.3.2 Osmanlı Devleti'nde Birinci Dünya Savaşı Öncesi Seferberlik.....	15
1.4. Bolu'nun İdari ve Sosyal Yapısı.....	18
1.4.1. Bolu'nun İdari Yapısı.....	20
1.4.2. Bolu'nun Nüfusu.....	22

II. BÖLÜM

2. BOLU VE ÇEVRESİNDE İŞLENEN SUÇLAR	23
2.1. Osmanlı Devleti'nde Suçların Sınıflandırılması.....	23
2.2. Gasp Olayları.....	23
2.3. Darp Etme Olayları.....	28
2.4. Hırsızlık.....	28
2.5. Cinayet.....	29
2.6. Fuhuş.....	34
2.7. Tecavüz.....	35
2.8. Kaçakçılık.....	36
2.9. Firari Askerler Sorunu.....	37
2.10. Eşkivalık Faaliyetleri.....	40

III. BÖLÜM

3. SUÇLARA KARŞI ALINAN TEDBİRLER VE CEZALAR	48
3.1. Suçlara Karşı Alınan Tedbirler.....	48
3.1.1. Silah Kullanımının Engellenmesi.....	48
3.1.2. Eşkiva ve Firarilerin Yakalanması.....	50
3.1.3. Sürgün Cezası.....	52
3.1.4. Asker yakınlarının can güvenliğinin sağlanması.....	53
3.1.5. Görevden Alma.....	54
3.1.6. Toplumsal Düzeni Bozan Yer ve Şahıslara Karşı Alınan Tedbirler.....	55
3.1.7. Ödül yöntemi.....	56
3.1.8. Suç ile mücadele edecek kurumların güçlendirilmesi.....	57
3.1.9. Hapishaneler.....	58

IV. BÖLÜM

4. SONUÇ	61
KAYNAKLAR	64
EKLER	72
EK 1: Hediye ve Ayşe İsmindeki Kadınların İmzasıyla Gönderilmiş Şikayet Mektubu.....	73
EK 2: Mudurnu'ya Firar Eden Silahlı Çingene Çetesi Hakkında Belge.....	74
EK 3: Bolu Divanı Harbi'nin Tekrar Açılması Hakkında Belge.....	75
EK 4: 7000 Kuruşluk Ödül Hakkında Şifreli Telgraf.....	76
EK 5: Eşkiya Kadıoğlu İsmail'in Ölü Ele Geçirildiği Hakkında Telgraf.....	77
EK 6: Cinayet İstatistik Cetveli.....	78
EK 7: Bolu Hapishanesi'nin Tamiri Hakkında Belge.....	79
EK 8: Posta Arabası Soygunu Hakkında Belge.....	80
EK 9: Eşkiya İle İşbirliği Yapan Mülazım Cemal Efendi Hakkında.....	81
EK 10: Cezalarının 4/3'ünü Tamamlayanların Affedilmesi.....	82
EK 11: Bolu Divanı Harbi'nin Tekrar Açılması Hakkında Belgenin Transkripti.....	83
EK 12: Asker Kaçaklarının Yakalanması İçin Müfrezeler Oluşturulması Hakkında Belgenin Transkripti.....	84

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1.1 : 1906 ve 1914 Yılları Osmanlı Devleti Bünyesinde Bulunan Milletlerin Nüfus Grafiği.....	17
Tablo 1.2. : Bolu'dan Cephelere Gidip Şehit Olanların Sayısı.....	18
Tablo 2.1 : Cinayet İstatistik Cetvelleri.....	30



KISALTMALAR

Bkz.	: Bakınız
BOA	: Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
BEO	: Bâbîâli Evrak Odası
C.	: Cilt
Ed.	: Editör
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
DH. EUM.	: Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
DH. EUM. 6. ŞB.	: Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Altıncı Şube
DH. EUM. 5. ŞB.	: Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Beşinci Şube
DH. EUM. 1. ŞB.	: Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Birinci Şube
DHB. EUM. EMN	: Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Emniyet Şubesi
DH. EUM. EMN. 2.ŞB.	: Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti İkinci Şube
DH. EUM. EMN. KİU.	: Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Kalem-i Umumi
DH EUM MTK	: Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Muhaberat ve Tensikat Müdüriyeti

DH. EUM. MK.	: Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Muhasebe Kalemi
DH. MB. HPS.	: Dâhiliye Nezareti Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler
DH. MB. HPS. M.	: Dâhiliye Hapishaneler Müdüriyeti
DH. H.	: Dâhiliye Hukuk
DH İD.	: Dâhiliye İdare
DH. MUİ.	: Dâhiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi
DH.İ.UM.EK.	: Dâhiliye Nezareti İdare-i Umumiye Ekleri
DH. ŞFR	: Dâhiliye Şifre Kalemi
İ. AZN	: İrade Adliye ve Mezahib
İ. DUİT	: İrade Dosya Usûl-i İrâdeler
İ.HB.	: İrade Harbiye
İ.HR.	: İrade Hariciye Kataloğu
nr.	: Numara
S.	: Sayı
Ss.	: Sayfa sayısı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu

GİRİŞ

1. Amaç, Kapsam ve Önem

Tezimiz Osmanlı'nın son on yılında savaşa girdiği bir dönemde Bolu'da ne tür asayiş problemleri ile karşılaştığını ortaya koymak amacıyla ele alınmıştır. Kendi hanelerinde adeta bir bekçi gibi görev yapan sağlıklı ve eli silah tutan bireylerin askere alınması, belli bir bölgedeki nüfusun başka bölgelere kaydırılmasına sebep olmaktadır. Asker alımlarının yapıldığı bu bölgelerde tabiri caiz ise meydanın boş kalması kötü niyetli kişileri cezbederek çeşitli suçların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu sorunun ortaya çıkmasındaki bir başka neden ise bölgede asayiş sağlamaya görevli birliklerin dahi ihtiyaç neticesinde cephelere kaydırılması ile oluşan güvenlik zafiyetidir.

Savaş ve asayiş sorununun olmazsa olmazlarından biri de firari askerler problemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Cephelede savaşmak istemeyen ve silah kullanma becerisini edinmiş olan bu kişiler birliklerinden kaçarak dağlarda saklanmakta ve kendi içlerinde kurdukları gruplar ile ciddi bir yıkım gücüne ulaşarak devletin karşısına büyük bir problem olarak çıkmaktadır. Savaş şartlarından ötürü ortaya çıkan bu problemin sebebi cepheden kaçan kişilerin işledikleri ayıptan dolayı suçlu ilan edilmesinden oluşmuştur. Bu kişilerin hayatlarını sürdürmek için giriştikleri eşkıyalık faaliyetleri başlı başına bir asayiş sorununu da beraberinde getirmiştir.

Osmanlı Devleti uzun tarihi boyunca birçok savaşa girmiş olsa da bu çalışmamızda Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı sırasında bir taşra kenti olan Bolu özelinden değerlendirme yapmaya karar verdik. Bunun başlıca sebeplerinden birisi doğup büyüdüğüm yer olan bu şehrin geçmişine duyduğum merakla dayalı olmasıydı. Ancak bu merak ve ortaya çıkan tezin kapsamının sınırları olduğunu belirtmeliyiz. Tezimiz sadece Bolu ve çevresi'nin asayiş sorunlarını 1912-1918 tarihleri arasında ele almaktadır. Bu yönüyle konu sınırlandırılmış ve belli başlı temalar üzerine yoğunlaşmıştır. Peki bu konu nasıl bir boşluğu dolduracaktır, sorusuna gelecek

olursak, şunları söylemeliyiz: Bolu’da asayiş sorunu (1912-1918) daha önce hiçbir şekilde ele alınmamış, akademik bir çalışmaya konu edilmemiştir. Bu aslında avantaj gibi görünse de ilk kez böyle bir konuyu hazırlamanın verdiği dezavantajlara da sahipti.

Çalışmamızda incelediğimiz olayların benzerlerine aynı dönemde Anadolu’nun birçok noktasında ulaşmak mümkündür, ayrıca Bolu için yapılmamış olsa da diğer iller için yapılmış benzer çalışmalar da karşımıza çıkmaktadır. Bunların içinde bizim referans olarak kullandığımız kaynakların başında Neomi Levy'nin *Osmanlı İstanbul’unda Asayiş* kitabı gelmektedir. Uzun bir dönemi ve bir başkenti inceleyen bu detaylı eser model alınarak bir çalışma yapılmaya çalışılmış, elimizde bulunan arşiv belgelerinin bizi yönlendirmesi doğrultusunda ilerlenmiştir. Taşrada işlenen suçların niteliklerine ulaşabileceğimiz bu çalışmada olayların ne şekilde cereyan ettiği ve hangi türden olayların yaşandığını görebilmekteyiz. Böylelikle savaş asayiş ikilisini tanımlarken aynı zamanda sosyolojik bir araştırmaya da malzeme çıkarmış bulunuyoruz.

2. Yöntem ve Kaynak Değerlendirmesi

Tezimizin bölümlerini yöntemsel olarak şöyle ele aldık. Birinci bölümde asayiş kavramı ve asayişin mekanizmaları anlatılmış sonrasında Bolu kentinin savaş dönemindeki genel çerçevesi çizilerek okuyucunun mekân ve kavram hakkında bilgi sahibi olması amaçlanmıştır. Bu bölümde işlenen konular hakkında yazılmış birçok eserden faydalanılmıştır. İkinci bölümde işlenen bireysel suçların konularına göre ayrılarak aktarılması şeklinde ilerlenmiş ve asayiş probleminin ne şekilde ortaya çıkmaya başladığı gözler önüne serilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölüme gelindiğinde ise bireysel suçların yerini bıraktığı eşkıyalık faaliyetlerine değinilmiş ve ardından Osmanlı’nın bu suçlara karşı giriştiği mücadelede ne gibi önlemlere başvurduğu aktarılmaya çalışılmıştır. İkinci ve üçüncü bölümlerde konu Osmanlı Arşivi’nden edindiğimiz belgeler üzerinden oluşturulmuştur. Genel olarak bakarsak bu dönemde suçun suçu doğurduğunu görebiliriz. Askerden kaçan bir birey bu suçu işlediğinde dağlarda saklanarak eşkıyalık faaliyetlerine girişiyordu. Yakalanma korkusu nedeniyle evlerine dönemeyen bu kişiler ilerleyen dönemde adeta bir suç makinesine dönüşerek

asayiş ortamının bozulmasında büyük bir rol oynuyordu. Devletin içinde bulunduğu zor şartlarda, sistemde bir değişiklik yapma şansı olmadığı için son çare olarak genel bir affa başvurulmuştur. Cephede savaşması gereken askerlerin Anadolu'da kendi milletine zarar vermesi gene aynı şekilde cephede savaşması gereken askerlerin de onların peşlerine takılması anlamına geliyordu. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin savaştaki potansiyeli ufakta olsa sekteye uğramaktaydı. Osmanlı modernleşmesinin getirdiği merkeziyetçilik akımı ve her yeri İstanbul'dan kontrol altında tutma çabası yerel yönetimlerin merkezden habersiz bir iş yapmasına olanak tanımamakta yapılacak her hareket yazışma yolu ile onaydan geçmekteydi. Sadece onaylar değil, olaylar da merkeze rapor ediliyor ve ne şekilde hareket edileceği konusunda talimat beklenirken öneriler de beraberinde sunuluyordu. Yapılan bu yazışmalar birçok olayın bize yansımada önemli katkıda bulunmuştur.

Tezimize başlarken Osmanlı'da asayiş konularına yerelde pek değinilmediğini gördük. Bu bizim için başlangıçta büyük bir dezavantaj gibi göründü; ancak arşiv kayıtlarını inceledikçe ve malzemenin bize verdiği onca örneğe baktıkça Bolu'da bir asayiş problemi olduğunu ve böyle bir konunun yazılabileceğine karar verdik. Elbette bize bu konuda Neomi Levy'nin *Osmanlı İstanbulu'nda Asayiş* isimli kitabı büyük ölçüde yol gösterici oldu. Levy'nin mezkur eseri II. Abdülhamit dönemine yoğunlaşmaktadır ve barış dönemi asayişini ele almaktadır. Bizim çalışmamız ise Balkan ve Birinci Dünya Savaşları'nı ele aldığından farklı çerçevelerden değerlendirmelere sahibiz. Ancak yine de Levy'nin eseri metodolojik olarak bize yol göstermiştir. Bu eser dışında *Jandarma ve Polis - Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakış* isimli eserde kolluk kuvvetlerinin gelişimini anlamamız açısından bize yardımcı olmuştur.

Literatür dışında tezimizi dayandırdığımız temel kaynak Osmanlı Arşivi kayıtlarıdır. Bu arşivde yer alan Dâhiliye fonu bu noktada tam bir hazinedir. Bolu'da asayiş konusu ister istemez bir iç meseledir ve çok sayıda asayiş sorunu belgelere ve özellikle bu fona yansımıştır. Bu fonun dışında Bâbîâli Evrak Odası fonunda da konuyla ilgili kayıtlar bulunmaktadır. Ayrıca yerel birimler tarafından tutulan suç istatistik

çetvelleri birçok suçun toplu şekilde incelenmesine olanak sağlamış ve çıkarım yapmamızda önemli katkısı bulunmuştur.



I. BÖLÜM

1. ASAYIŞ VE BOLU ŞEHİRİ

1.1. Asayiş Kavramı

Sosyal bir varlık olan insan doğuştan gelen bazı özelliklerin yanında sonradan edinilen yeteneklere de sahiptir. Ancak her fert kusursuz değildir. İnsanın bu yapısı da onu sosyal bir varlık olmaya itmiştir çünkü, kendinde olmayan özellikleri diğer bireyler ile iletişim içine girerek giderir. Doğuşundan itibaren kendisinde programlanmış olan var olma güdüsü ve amaçlarına aklını kullanarak en kısa yoldan ulaşma özelliği insanların diğer birçok canlıdan farklı olarak bir arada yaşamasına doğal bir seçim olarak yol açmıştır. Bunun yanında bencillik, kıskançlık, yaşama içgüdüğü ve daha çoğuna sahip olma isteği gibi özelliklerden ötürü diğerlerinin haklarını gasp eden bireyler gündelik sosyal yaşamın yapısını zarara uğratmaktadır.

Düzenin korunması, temel endişelerin giderilmesi adına oluşan kurallar ‘ asayiş sağlaması’ olarak karşımıza çıkmaktadır ve Türk Dil Kurumu’na göre asayiş ‘*Bir yerin düzen ve güvenlik içinde bulunması durumu*’ şeklinde tanımlanmıştır. Osmanlı'nın modernleşme döneminde asayiş kelimesine sıklıkla rastlamaktayız. Bu örneklerden birisi Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nda ‘ *kavânîn-i nizâmiye hâsıl olmadıkça tahsîl-i kuvvet ve ma'mûriyyet ve âsâyiş ü istirâhat mümkün olmayup*’ şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Daha sonra 1845 yılında Polis Nizamnamesi'nde asayiş kelimesine tesadüf ederiz. Güvenliğin yerinde olduğu anlamına gelen 'asayiş ber kemal' deyimini ise II. Abdülhamit dönemi ile bağdaşmaktadır. Osmanlı belgelerinde asayiş ve insan ikilisi bir bütün teşkil etmiş gibi görünmektedir (Levy 2017: 60).

Asayiş olgusu tarih boyunca, dolaylı olarak devletlerin ortaya çıkması, mimarının gelişmesi¹, dini kuralların oluşması² gibi birçok önemli ve bugünü etkileyen konulara neden olmuştur (Levy 2008: 33). Bunun yanında emniyet güçlerinin de ortaya çıkması tabii olarak asayiş kavramı ile bağlantılıdır. İnsana bazı kısıtlamalar getiren bir oluşum olarak bakabileceğimiz emniyet güçlerinin varlığı ve toplum tarafından nasıl kabul gördüğü tartışılan bir meseledir.

Asayişin sağlanması için tahsis edilen kurumların meşruiyeti hakkında farklı görüşler mevcuttur. Bunlardan biri, kamusal ihtiyaçlar neticesinde toplumsal kabullenme ile yer edinmesi iken bir diğeri suça karşı baskı aracı olarak ortaya çıkmasıdır. Emniyet güçlerinin temel görevi asayiş sağlamaktır olsa da bazı durumlarda mevcut iktidarın çıkarlarını savunacak bir güç unsuru olarak kullanıldığı da altını çizmekte fayda vardır (Levy 2017: 61-62).

Osmanlı Devleti'nin çok uluslu bir yapıya sahip olması ve parçalanma döneminde giriştiği uzun yıllar süren savaşlarda ekonomik olarak yıpranması ve bağımsızlığını ilan etmeye çalışan milletlerin devlete karşı işlenecek suçları meşru görmesi asayiş probleminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Buna ek olarak ileriki bölümlerde detaylandırarak bahsedeceğimiz bireysel suçların da savaş ile olan bağlantısı yadsınamaz derecededir. Merkezi otoritenin ise her ay toplamaya çalıştığı suçlara dair istatistik cetvelleri ile toplumun genel asayiş durumunun ne halde olduğunu sürekli takip etmeye çalıştığını anlamaktayız.

¹ Çin seddi, İstanbul surları, Hadrian duvarı gibi aynı dil ve kültürü barındıran toplulukların kendi düzenlerini diğerlerinden korumak için yapmış olduğu yapılar.

² Semavi dinlere bakacak olursak başkasının haklarının gasp edilmesinin günah sayılması ve Tanrı katında cezasının bulunması

1.2. Asayişini Sağlayan Yapılar

1.2.1. Osmanlı Devleti'nde Hukuk

Bir toplumun inançlarının ve mensup olduğu dinin devlet üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Öyle ki bazı devletlerin yönetiminde din önemli bir yer tutmakta ve devletlerde uygulanan hukuk kuralları da din kurallarından alınmaktadır. Osmanlı Devleti'ni de bu açıklamaya örnek olarak göstermek mümkündür. Fakat Osmanlı Devleti bünyesinde barındırdığı çok uluslu yapısından ve diğer dinlere olan hoşgörüsünden ötürü eş zamanlı olarak şeri ve örfi hukuk kurallarının uygulandığı görülmektedir (Akça ve Hülür 2006: 298).

Şeri hukukun kaynaklarını Kur'an ayetleri, hadisler ve icmalar yani dinin gerektirdiklerinin yapılması oluşturmaktadır (Ortaylı 2008: 63). İslam hukuku, yani şeriat oldukça katı olmakla birlikte aksi savunulamazdı. İşlenen suç hem maddi hem manevi olarak cezalandırılmaktaydı. Çünkü suç işlemek hem dinen yasak hem de hukuken belirli bir cezası vardı (Yetkin 2013: 384). Fakat İslam dinine mensup olan Osmanlı'da İslam hukukunun uygulanması, sadece dinin gerektirdiklerinin yapılması anlamında değil, devletin belirli bir nizamda yönetilmesi demektir (Akça ve Hülür 2006: 299).

İslam devletlerinde adaleti sağlamak hükümdarların görevlerindendi. Bir İslam devleti olan Osmanlı Devleti'nde de bu şekilde olmakla birlikte, hükümdarın tüm ülkeye aynı anda hakimiyet sağlaması mümkün olmadığından yargı işlerine bakmakla görevli olarak vilayetlere kadılar atanmıştır. Kadılar, şeriat ve İslam dini üzerine medreselerde tahsilini tamamlamış şeri hukuka hakim olan kimselerden belirli kurallar çerçevesinde tayin edilirdi (Ortaylı 2016: 118, 120). Kadılar önceleri kazaskerler tarafından atanmış daha sonraları atama yetkisi şeyhülislamı geçmiştir. Kadılar şeriye mahkemelerinde görev yapmışlar ve mahkeme başkanı olarak nitelendirilmişlerdir (Yetkin 2013: 389). Her kadı kendi bölgesinde vuku bulan olaylarla ilgilenmek ve olaylara açıklık getirmekle görevliydi. Gereken durumlarda olayları açıklığa kavuşturmak için araştırmalar yapardı. Bazen başka bölgedeki kadılara da çözemedikleri konularda

danışabilirlerdi. Kadıların görevlerini yerine getirip getirmediği de denetlenmekteydi, eğer görevlerini aksatırlarsa üst merciler tarafından uyarı alırlardı (Ortaylı 2016: 125).

Osmanlı'da kadılar asayişin sağlanması bakımından oldukça önemli bir yer teşkil eder. Adaleti sağlamak onların yükümlülükleri arasında olmakla beraber kişiler arasında yaşanan anlaşmazlıkları çözmek, suçluyu tespit etmek, olayları çözmek de onların görevleri arasındadır (Beyazıt 2017: 235). Aynı zamanda mahallenin denetimini sağlayıp, huzursuzluk çıkmaması için önlemler alır, eşkıyalık faaliyetleri ile mücadele ederlerdi (Beyazıt 2017: 244). Kadılar, hukuk ve ceza davaları ile ilgili konularda görevli iken, kazaskerler ise, askeri nitelikteki kadıların yetki alanına girmeyen davalara bakmakla görevliydi (Yetkin 2013: 390). Oldukça geniş görev alanı olan kadılar yargı ve yürütme dışında ayrıca karar verme mercidir. Emniyet ve asayiş sağlarken subaşından yardım almış ve birlikte görev yapmışlardır. Subaşı, nizamın sağlanması adına huzursuzluk çıkarıcıları tespit ettiğinde kadı huzuruna çıkarır ve kadı hüküm vermeden birşey yapamazdı (Beyazıt 2017: 228).

Osmanlı Devleti'nde uygulanmakta olan diğer bir diğer hukuk kuralı olan örfi hukuk kurallarına değinilecek olursa örfi hukuk, örf ve adet hukuku olarak algılanmaktadır. Bu algı kısmen doğru olmakla birlikte Osmanlı padişahlarının uyguladıkları hükümlerin, fermanların, kanunların bir araya toplanması ile oluşan hukuk kurallarıdır (Koşum 2004: 146). Osmanlı Devleti'nde idari, mali ve siyasi olarak şeri hukuk kuralları içerisinde açık kalan yerlerde örfi hukuk kurallarının devreye girdiği görülmektedir. Bu yazdığımız hukuk kuralları genel anlamda Osmanlı'nın klasik dönemi ve Tanzimat'a kadar olan süreç için geçerli sayılabilir. Avrupa'da her ne kadar insan haklarına dayalı modern hukuk sisteminin inşası 18. yüzyılda olsa da Osmanlıların bu modern hukuk sistemine geçişi Tanzimat ile birlikte başlamıştır.

Tanzimat Fermanı idari ve hukuki anlamda Osmanlı'nın geleneksel sisteminde köklü değişikliklere yol açan bir reformdur. Tanzimat geleneksel Osmanlı hukuk sisteminin yanında Avrupa'nın hukuk normlarını da eklemiş; kanunlaştırma hareketleri Batı hukuku referans alınarak yapılmıştır. Modern Avrupa hukukunun temeli olan rasyonalite ve doğal hukuk kavramları Tanzimat'tan itibaren yapılan kanunlarda başat

referanstır. Tanzimat ve devamındaki kanunlaştırma hareketleri kişi özgürlüğü, özel mülkiyet, mahkemesiz yargılanmama, can ve malın korunması, devletin halka hizmet etmesi gibi anlayışla bütün bunlar için padişahın da yemin etmesi Osmanlı'nın modern bir devlet ve hukuk sistemini kabul ettiğini gösterir. 1840 Ceza Kanunu suçun kanuniliğine atıfta bulunmuş; 1858 arazi, 1868 Ahkam-ı Adliye, Ticaret Usul-i Munazemat-ı Hukukiye ve Usul-i Muhakemat-ı Ticariye Kanunları ile Nizamiye Mahkemeleri gibi kanuni oluşumlar Osmanlı hukuk sisteminde yerini almıştır(Akça ve Hülür 2006: 304- 309).

1.2.2. Osmanlı Devleti'nde Kolluk Kuvvetleri

Osmanlı Devleti'nde kurulduğu ilk zamanlardan itibaren merkezden uzak birimlerde asayışı sağlamak için tımar sistemi uygulanmıştır (Keçici 2008: 45). Bu sistem ile Osmanlı Devleti askeri, idari ve mali fonksiyonları bir arada yürütmüş ve bu temel fonksiyonlar da birbirlerinden beslenerek güvenliği beraberinde sağlamıştır. Devlet bu sistem ile tüm eyaletlerdeki vergileri toplayabiliyor ve bu vergi gelirleri ile ordu yetiştirebiliyor bunun akabinde de güvenliği ve kontrolü sağlamış oluyordu (Aydın 2001: 67) . Esasında Tımar sistemi toprağa dayalı bir sistem olarak hem yeni fethedilen hem de mevcut olan toprakların yönetiminin belirli kişilere verilmesi ile güvenliğin sağlandığı bir sistemdir. Toprağın yönetimi belirli kişilere verilerek aynı zamanda o bölgede halkın refahı ve kontrolü, asayış ve güvenlikle birlikte sağlanıyordu (Acun 2002: 901).

Tımar sistemi Orhan Bey zamanında uygulamaya koyulmuş ve II. Murat zamanında tam olarak rayına oturmuştu. Fakat II. Mahmut dönemine gelindiğinde zaman içerisinde değişime uğrayan tımar sisteminde göz ardı edilemeyecek kadar bozulmalar ve aksaklıklar meydana gelmeye başlamış bu durum da devleti zora sokmaya başlamıştır. Bunun üzerine yeni bir düzen kurma girişiminde bulunulmuş ve Avrupa model alınarak Asakir-i Mansure-i Muhammediye adında yeni bir ordu oluşturulmuştu. Böylece hem askeri hem mali olarak mevcut düzen köklü bir değişime uğramış oldu (Aydın 2001: 68, 81).

Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusunun ardından Zaptiye teşkilatı asayişin sağlanması için kurulmuş ve güvenliğin sağlanması hususunda yeni bir noktaya gelinmiştir. Zaptiye teşkilatı aşamalı olarak Tımar sahiplerinden kurulmuş, böylece tımar sistemine son verilmiştir (Aydın 2001: 88, 98).

Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birlikte Osmanlı Devleti'nde birçok alanda modernleşme yaşanmıştır. Mevcut düzenin ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalması ile modernleşme akımına güvenliğin ve asayişin sağlanması adına kolluk kuvvetlerinde de başvurulmuştur. Tanzimat Fermanı'nın ardından asayişin merkeze bağlı bir biçimde sağlanması için 1840 yılında temelleri atılan zaptiye birliklerinin kurulması öngörülmüştür ve aşamalı bir şekilde zaptiye birlikleri kurulmaya başlanmıştır. Osmanlı'da iç güvenlikten sorumlu mevkilerin kaldırılmasının ardından 1846 yılında asayişin sağlanması adına zaptiye birlikleri tam anlamıyla görev yapmaya başlamıştır (Sönmez 2012: 2856).

Osmanlı Devleti'nde asayiş olgusu mevcut kamu düzenini sağlamak olarak algılanmaktaydı ve asâkir-i zabtiye birlikleri bu amaca hizmet ediyordu. (Özbek 2009: 9). Asâkir-i zabtiye günümüzdeki polis ve jandarma teşkilatının görevlerini üstlenmiştir. Suç işleyenlerin bulunması, suç işlenmesinin, suç işleyenlerin firariliğinin önlenmesi ve firarilerin yakalanması, belirli nizamnamelerin uygulanması; hatta itfaiyecilik ve belediyecilik faaliyetleri gibi görevler asâkir-i zabtiyeye yüklenmiş olmakla birlikte polis, jandarma, zabıta, itfaiye olarak günümüzdeki gibi net bir görev ayrımı belirlenmemiştir. Bundan dolayı çoğunlukla hem belediye işleri hem de polislik görevi asakir-i zabtiye tarafından yerine getirildiğinden Osmanlı Devleti'nde asayiş odaklı bir kurum olarak kent merkezlerinde asakir-i zabtiye teşkilatından bağımsız olarak teftiş memurları heyeti (heyet-i teftişiyeye) kurulması gündeme getirilmiştir. Polislik mesleğini yerine getirmek üzere kurulması düşünülen heyet-i teftişiyeye 1867 yılında gündeme gelmiş; bunun üzerine asakir-i zabtiye teşkilatı Osmanlı Devleti'nin taşrada asayişini sağlamakla görevli birimi haline gelmiştir (Özbek 2009: 10).

Zaptiye teşkilatının yerini zamanla jandarmaya bıraktığı görülmektedir. Fakat Osmanlı Devleti'nde jandarma tarihine ve bu hususu ele alan kaynaklara bakıldığında

Osmanlı'da jandarma adı altında bir teşkilatlanmaya rastlanılmamıştır. Fakat zaptiye birliklerinin jandarmanın temelini oluşturduğu bilinmektedir (Özcan 2013: 192). Bu sebeple jandarmanın kuruluş tarihine bakılacak olursa her bölgede kurulması zaptiye Müşiriyeti'ne bağlı kuruluşunun ardından 1869 yılında yayınlanan Asakir-i Zaptiye Teşkilat Nizamnamesi'nin neticesinde olmuştur (Tinç ve Çam 2018: 10).

Bir devletin varlığını sürdürebilmesi, halkın refahı ve asayişini sağlamasına bağlıdır (Levy 2017: 42). Asayişin sağlanması huzuru ve güvenliği de beraberinde getirmektedir. Osmanlı Devleti de bunu göz önünde bulundurarak asayişini hem kentte hem de kırsalda sağlamak istemiştir (Özbek 2009: 13). Fakat asayişin ne derece sağlandığı o dönemin şartlarına göre değişmektedir. Asayişin sağlanması ve mevcut düzenin korunması için devleti yönetenler tarafından çaba gösterilse de dönemin şartlarının asayişini etkilediği aşikârdır. Her dönemde farklı suçların yoğun olarak işlendiği görülmektedir. Bazı dönemlerde cinayet, hırsızlık, eşkıyalık, gasp ve darp gibi suçlar işlenirken bazı dönemlerde ise kaçakçılık ve firarilik gibi suçlar artış göstermektedir (Levy 2017: 137).

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu mevcut durumun etkisiyle oluşan mali sorunlar neticesinde zaptiye maaşlarının ödenememesi, çıkan isyanlar, eşkıyalık faaliyetleri gibi sorunların yaşanması zaptiye kuvvetlerinin işleyişini de bozmaya başlamıştır. Bu sorunlar neticesinde Osmanlı'da oluşan iç güvenlik tehlikesi yeni bir düzenlemeye gidilmesini gerekli kılmıştır. Fakat Osmanlı Devleti'nde gerekli düzenlemeyi yapabilecek altyapı olmadığından Avrupa'dan uzman getirilmesi kararı alınmış ardından İngiltere'den General Valentine Baker konuyla ilgili yeni düzenlemeler yapması için davet edilmiştir. Baker yaptığı düzenlemeler neticesinde, aksaklıkları saptayıp bir rapor hazırlayarak hükümete sunmuştur (Sönmez 2009: 166, 167). Bu rapor ile polis ve jandarma ayrımı tespit edilmiş ve zaptiye teşkilatı jandarmaya çevrilmiştir (Sönmez 2009: 172) .

1.2.3. Osmanlı Devleti'nde Mahallenin Asayişe Katkısı

Osmanlı'da zabtiye ya da jandarmanın faaliyet alanı genelde taşraydı. Bolu ilinde de durum böyleydi. Ancak asayişin taşradaki varlığını yakından görebilmenin yolu mahalle asayışı ile mahalle arasında bir bağ kurmaktır. İç içe geçmiş bir vaziyet arz eden mahalle ve asayiş arasındaki bu bağ nasıldı ve hangi aktörler bu bağı sağlıyordu?

Osmanlı Devleti'nde mahalle, kentte asayişin ve gerekli nizamın sağlaması konusunda önem arz eden bir husustur. Mahalleyi oluşturan bireyler birbirleriyle dayanışma içinde olan aralarında hem dini hem de sosyal bağ oluşan ve iç içe yaşayan topluluktur. Mahalledeki her bireyin hal ve hareketleri mahallenin tümünü etkilemektedir. Dolayısıyla tüm mahalle birbirinden sorumlu haldedir ve asayişin sağlanması konusunda da yükümlülükleri olan bir topluluktur (Düzbakar 2003: 99). Mahalle kavramı, Osmanlı'da halk için oldukça önemli bir yer teşkil etmektedir. Öyle ki insanlar yaşadıkları mahalle ile tanınmıyor ve nitelendiriliyordu (Bayartan 2005: 99).

Mahalle halkının tamamı birbirine kefil tutulmuştur. Böylece mahallede suç teşkil eden bir olay vuku bulduğunda ve suçu işleyen bilinmediğinde tüm mahalle halkı sorumlu kılınırdı. Bu da suçlunun bilinmediği vakaların sayısını oldukça azaltmıştır. Mahalle halkına mensup olan kişi bir suç işlendiğini ve bu suçu kimin işlediğini biliyorsa kadıya ihbar ederdi. Neticede suçlu bulunmadığında mahallenin tamamı zan altında kalacak ve etkilenecektir. Bu uygulama güvenliğin sağlanmasında önemli bir husus olmuştur (Bayartan 2005: 100). Mahalle halkının olaya tanık olması ve suçun kanıtının güçlü olması suçlulara verilen ceza oranını da etkilemiştir (Bayartan 2005: 104).

Osmanlı Devleti'nde mahallelerden müteşekkil şehirlerin imar faaliyetlerinin neye göre düzenlendiğine bakıldığında her şeyin üstünde olan padişah iradesi karşımıza çıkmaktadır. Fakat iradede esas olan halkın refahını sağlamaktı. Coğrafi yapıyı değiştiremeyeceğini düşünen otorite, doğal güzellikleri örtmenin ötesinde halkının bu güzellikler ile iç içe olabileceği ve doğal koşullara ayak uydurup şehrin daha düz kısımlarında ikamet sağlayarak halkın rahat edebileceği bir imar yapısı düşünmüştür.

Sonuç olarak birbirine paralel konumlanmış evlerin görülmesi mümkün olmamıştır (Eren, Çiçek ve Oğuz 1999:515)

Osmanlı Devleti'nde şehir, semt ve mahalle yapılanmasında dinin ve dini yapıların da etkisi görülmektedir. Osmanlıdaki mahallelerin yapısına genel hatlarıyla değinilecek olursa, mahalleler mescitler veya camiler etrafında inşa edilirdi. Mahallenin merkezini cami oluştururdu. (Hızlı 2014: 43). Bir mahalle inşa edildiğinde caminin yanında yer alacak şekilde hamam caminin öncesinde inşa edilirdi. Etrafında ise halkın işlerinin görüleceği marangoz, tamirci, muhtarlık gibi yerler bulunurdu (Eren, Çiçek ve Oğuz 1999: 516). Cami merkez alınarak meydan etrafında çıkmaz sokak yapılanmıştır. Böylece sokaktaki herkes birbirini tanırdı ve sokakta ikamet edenler dışında yabancı biri girdiğinde dikkatleri üzerine çekerdi. (Mutlu 2015:9). Kurulan bu çıkmaz sokak sistemi ile bir şehirde yapılanmanın asayişe olan etkisini görmek mümkündür. Yabancıları çevresinden uzak tutmak isteyen mahalle sakinleri imar-asayiş ilişkisini gözetererek kurdukları yapılarla bunu sağlamışlardır.

Osmanlı halkı tarafından camii saygı duyulan bir yapı olduğundan insanlar camide rutin ibadetlerini yerine getirirler ve bununla da yetinmeyip mahalle halkı toplu şekilde ibadet etmelerinin dışında da cami etrafında birlikte vakit geçirirlerdi (Hızlı 2014: 43). Bunun için halkın vakit geçirebileceği kıraathaneler ve okuma salonları gibi yerler de cami meydanında yer alan yapılardandı. Bu şehir mimarisinin temeline bakıldığında hükümdar buyruğunun da öncesinde temellerinin Hz. Peygamber dönemine ve bu konudaki hadislere dayandığı görülmektedir. (Eren, Çiçek ve Oğuz 1999: 516). Bu da halkın birbiriyle komşuluk ilişkilerini ve mahalle kültürünü olumlu yönde etkilemiş ve beraberinde huzursuzluk ortamını önlemede önem teşkil etmiştir. Mahallede meydana gelen bir vukuat olduğunda tüm mahalleli buna tepki göstermiştir. Haklı haksız ayrımı daha kolay yapılabilmiştir (Doğan 2002: 19)

Mahallenin payitahtı olan camilerde idareci olarak imamlar bulunuyordu. İmamların mahalledeki işlevine değinilecek olursa bir nevi devletin bir kolu olarak görev yapmaktaydılar. Kadılara birçok hususta yardımcı olurlar ve kadılar tarafından da denetlenirlerdi (Hızlı 2014: 94). Dini görevleri ve ibadetleri yerine getirmede öncülük

etmenin dışında mahallede huzur ve asayiş sağlama ve halkın ihtiyaçlarını bildirmekle de görevliydi (Hızlı 2014: 45). Müslüman olmayan tebaanın bulunduğu mahallelerde ise imamın görevini haham veya papazlar üstlenirdi. 19. yüzyıla gelindiğinde mevcut düzende yapılan yeniliklerin beraberinde bu alanda da bir yeniliğe gidilmiştir. İmamların yerini muhtarlar almış ve muhtarlar da zaptiye teşkilatınca denetlenmeye başlamıştır (Bayartan 2005: 102, 103).

Mahalledeki asayişin sağlanmasında önemli bir faktör de mahalle bekçileridir. Osmanlı'nın ilk döneminden itibaren mahalle bekçilerinin varlığı bilinmektedir. Görevlerine değinilecek olursa asıl görevi mahallede geceleri asayiş ve güvenliği sağlamak olarak bilinmektedir (Levy 2017: 138). Buna ek olarak mahalle bekçilerinin güvenliği sağlamanın yanında mahallede huzur ortamını sağlamak, çıkan yangınları söndürmek, gelen emir ve hükümleri halka ulaştırmak, mahallede boş veya kiracı arayan evlerle ilgilenmek gibi görevleri de bulunuyordu (Gül ve Kandemir 2013: 329). Bekçilerin mahalle ile ilgili olması, mahalleyi iyi tanınması devletin bekçilere istihbaratta görev vermesinde önemli bir etkidir. Halk için bekçi onları korumakla vazifeli birey olarak görülse de devlet için bekçiler esasında güçlü istihbarat kaynaklarıdır (Levy 2017: 139, 145).

1.3. Seferberlik ve Asayiş

1.3.1. Osmanlı Devleti'nde Balkan Savaşları Öncesi Seferberlik

Balkan Savaşları, Osmanlı Devleti'nin yıkım sürecini hızlandıran, Yunanistan, Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ arasında 1912-1913 yıllarında gerçekleşen savaşlardır (Feyzioğlu 2016: 200). Seferberlik kavramına bakıldığında ise bir devletin savaş öncesi ekonomik, idari, sosyal olarak savaşa hazırlık sürecidir. Ülkeler bu durumda savaş haline geçiş yaparken cephanelik hazırlamak ve ordunun yiyecek ihtiyacı için erzak toplamak gibi hazırlıkları tamamlarlar (Er 2004: 140). Osmanlı'da ise savaş öncesi duruma bakıldığında, Osmanlı ordusu savaşa hazır halde değildir. Bunun sebebi ordu içinde yaşanan mektepli ve alaylı çatışması, düzensizlik, çekişmeler ve ordunun terhis edilmesi sorunlarıydı. Osmanlı, Balkan Savaşı öncesinde seferberlik ilan etse de bunun için geç kalmıştır; bu da ordu içinde düzensizliğe neden olmuştur. Balkanlardaki

ordunun seferberlik öncesi terhis edilmesi, boş kadroların öncesinde doldurulamamış ve ordunun ihtiyaçlarının giderilememiş olması seferberlik hazırlıklarını aksatmıştır (Feyzioğlu 2016: 202).

Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşı'nda yenilgiye uğramasının nedenlerine bakıldığında savaş öncesinde vuku bulan askeri, siyasi ve sosyal sorunların neden olduğu söylenebilir. En önemlisi ise Osmanlı ordusunda seferberlik hazırlıkları tamamlanmadan savaşın başlamış olmasıdır (Er 2014: 139). Balkan Savaşları öncesi Osmanlı ordusunun seferberlik durumuna bakıldığında tehditlere karşı on iki sefer planı ve savaş dönemini kapsayan bir adet seferberlik planı bulunmuştur (Er 2014: 142). Savaş öncesinde ordunun ihtiyaçlarının karşılanmasının oldukça mühim olduğu bilinmektedir. Fakat Osmanlı ordusunda seferberlik ilan edildiğinde ordunun yiyecek, cephane, sağlık hizmetleri gibi ihtiyaçlarının çoğu karşılanamamıştır; böylece yapılan planlar kâğıt üzerinde kalmaktan öteye gidememiştir. Ordu içinde yaşanan sıkıntı ve düzensizlikte bu konuda Osmanlı'nın geride kalmasına neden olmuştur (Feyzioğlu 2016: 204). Bu savaşta gayrimüslimler de seferberliğe katılmış, Müslümanların eksikliği gayrimüslim nüfus ile tamamlanmak istenmiştir (Er 2014: 148). Ancak bunun mümkün olmadığını da tahmin edebiliriz.

Osmanlı ordusunun savaş öncesinde seferberliği kaldırabilecek bir durumu yoktu (Er 2004: 155). Nihayetinde Osmanlı'da seferberlik 1 Ekim 1912 tarihinde ilan edilmişti ve Osmanlı Devleti henüz seferberliğini bile tamamlamadan harp başlamıştı (Er 2004: 173). Dolayısıyla devlet savaşa hazırlıksız yakalanmıştı. Savaşlar sebebiyle halk büyük acılar yaşamış ve Osmanlı toprağı olan bölgelerin başka devletlerin eline geçmesiyle göç etmek zorunda kalmışlardı (Feyzioğlu 2016: 200).

1.3.2. Osmanlı Devleti'nde Birinci Dünya Savaşı Öncesi Seferberlik

Birinci Dünya Savaşı, dünya tarihinde önem arz eden bir savaştır. Osmanlı Devleti'nde de görüldüğü gibi gerek birçok ülkenin kaderini yeniden tayin etmesi nedeniyle ve çok kapsamlı bir savaş olması bakımından önemlidir (Beşikçi 2014: 1). Savaşı tek yönden değil açılan cephelerden dolayı kapsamlı olarak incelemek gerekir.

Almanya yanında yer alan Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesiyle savaş geniş bir alana yayılmış oldu. Savaşta birçok cephe açan Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi stratejik açıdan önemli olmasının yanında savaşın seyrini de etkilemiştir (Çınar 2014: 43). Bu derece önem arz eden bir savaş olması nedeniyle seferberliğin tamamlanması mühimdi.

Savaş sebebiyle ülkelerin seferberlik ilanlarının ardından nihayetinde Osmanlı'da 2 Ağustos 1914'e gelindiğinde seferberlik ilan edilmiş ardından her alanda hazırlıklara başlayan ülkede seferberlik Ekim ayına kadar devam etmiştir (Beşikçi 2014: 39). Savaşın siyasi etkilerinin yanında mali etkilerini de göz ardı etmemek gerekir. Neticede seferberliğin ilanı ile ekonomik ihtiyaçlar ülke genelinde artmış, bu da mali sıkıntıları ve krizleri beraberinde getirmiştir (Arslan 2016: 75).

Seferberlik ilanının halkta yarattığı etkilere değinecek olursak; Avrupa'da savaş haberi halk tarafından beklenenin aksine olumlu karşılanmıştır. Halkın savaşa gönüllü olduğu ve savaş kararının alınmasında halkın etkili olduğu görülmektedir. Orduda gönüllü olarak bulunanların işsizlik nedeniyle de askerliğe hevesli oldukları ileri sürülmektedir Osmanlı Devleti'nde de halk savaş konusunda gönüllü davranmıştır. Bu savaş ayrıca halk için devletin içinde bulunduğu çöküntüden kurtuluş olma ümidi taşıyordu (Beşikçi 2014: 42, 45). Seferberliğin ilanı ile ilk iş olarak ordudaki boş kadrolar doldurulmaya çalışılmıştır. Askere alımlar başlamış ve 7 gün içinde askere çağrıldığında gelmeyenlerin cezalandırılacakları bildirilmiş ve neticesinde askerlik şubelerine genç nüfus akın etmiştir. Kayıt işleri yapan subaylar bu yoğunluğa yetişmekte zorluk çekseler de nihayetinde hazırlıklar hızlı bir şekilde ilerlemiş ve dört dörtlük olmasa da 53 gün gibi bir sürede seferberlik hazırlıkları tamamlanmıştır (Arslan 2015: 224). Ordu, savaşa giren bir devlette ne kadar önemli bir unsur olsa da mali gücünün yerinde olması, ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve nüfusunun kalabalık olması harbin seyri açısından önem teşkil etmektedir (Sâbis 1990: 67). Seferberlik ilanı ile ordunun sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte askere çağrılanların hepsinin gelip gelmeyeceği de bilinmiyordu. İlerleyen günlerde askere çağrılanların gelmeye başlamasıyla ordudaki sayı artmış, yaşlı nüfus terhis edilmeye başlanmış ve gerek duyulduğu halde askere yeniden çağrılacakları bildirilmiştir (Sâbis 1990: 160). Osmanlı Devleti nüfus istatistiklerine bakıldığında kesin olmamakla beraber 1914-1918 arası

dönemde 20 milyon kadar nüfusu bünyesinde barındırmaktadır. Bu dönemde toplam 2.850.000 asker cephede vazifelendirilmiştir (Recep 2014: 10).

Tablo 1.1: 1906 ve 1914 yılları Osmanlı Devleti bünyesinde bulunan milletlerin nüfus grafiği: (Elibol 2007: 155)

Milletler/ Dinler	1906	1914
Müslüman	15.518.478	15.044.846
Rum	2.833.370	1.792.846
Ermeni	1.140.563	1.294.831
Bulgar	762.754	14.908
Yahudi	256.003	187.073
Protestan	53.880	...
Değerleri	332.569	186.152
Toplam	20.897.617	18.520.016

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde ilgili yıllar arasındaki nüfus farkları istatistiksel olarak görülmektedir. 1914 yılına gelindiğinde savaş ve mevcut şartlardan dolayı Osmanlı nüfusu azalma göstermiştir. General Harbord, raporunda bu konuya değinmiş, Osmanlı Devleti'nin savaş ve salgın hastalıklardan dolayı nüfusunun azaldığını belirtmiştir (Mutlu 2013: 175).

Kastamonu vilayeti olan Bolu sancağında da Birinci Dünya Savaşı öncesi seferberlik hazırlıklarına 21 Temmuz 1914 tarihinde başlanmıştır. 1876-1890 arası yıllarda doğanlardan askere 1.800 kişi bununla da kalınmamış daha sonrasında 1869-1894 arası doğumlu olanlar da askere çağrılmıştır. Bolu halkı bu çağrıya kayıtsız

kalmayarak cephelerde görev almıştır. Cephelerdeki şehitlerin içerisinde Bolu'dan giden askerlerin çoğunluğu da bulunuyordu. (Evcin 2011: 90)

Tablo 1. 2: Bolu'dan cephelere gidip şehit olanların sayısı (Evcin 2011: 91)

Cepheler	Bolu'nun Şehit Sayıları
Çanakkale	2.411
Doğu	720
Irak	676
Filistin	266
Galiçya	252
Romanya	72
Arabistan	14
Makedonya	5
Toplam	4.773

Tabloda Bolu'dan cephelere giden asker sayıları ve şehit olan asker sayıları verilmektedir. Tabloya baktığımızda Bolu halkının cephedeki katkıları daha net anlaşılmaktadır. Savaşta şehit olan asker sayılarına bakıldığında Bolu'dan gidenlerin oranı 1/20'dir. (Evcin 2011:92).

1.4. Bolu'nun İdari ve Sosyal Yapısı

Bolu, tarih boyunca birçok uygarlığın hâkimiyeti altına girmiştir. Bolu ve çevresini, ilkçağlardan bu yana tarih sahnesinde görmek mümkündür (Bayraktar 2009: 7). Bolu sancağında meydana gelen huzursuzlukların ortaya çıkışına bakılacak olursa Osmanlı Devleti'nin diğer bölgelerinde çıkan isyanlar ve huzursuzluklar gibi Bolu'da

16.yüzyıla gelindiğinde görülmeye başlamıştır. Bolu'da meydana gelen ayaklanmalar Anadolu'da görülen en büyük ayaklanmalar içerisinde sayılabilir. Bu dönemde görülen asayişsizlikler gittikçe artmaya başlamış ve Anadolu'da görülen eşkiyalık ve çetecilik faaliyetleri Bolu ve çevresinde de yaygın olarak görülmeye başlamıştır. Bu durum huzursuzluğu dahada arttırmış ve yöneticileri çıkmaza sokmuştur. Bolu'nun halk kahramanı olarak efsaneleriyle bilinen Köroğlu da bu dönemde ortaya çıkmıştır (Bayraktar 2009: 16). Bolu'nun etnik durumuna bakıldığında Osmanlı himayesindeki bütün tebaa da olduğu gibi Bolu sancağının da halkının farklı dinlere mensup milletlerden oluştuğu görülmektedir. Çeşitli kökenlere sahip halk içerisinde çoğunluğu Müslüman Türkmen nüfusunun oluşturmasının yanında Ermeni nüfusunun da yer aldığı görülmektedir (Bayraktar 2009: 59).

Osmanlı Devleti, himayesinde barındırdığı zimmi olarak geçen etnik gruplara karşılıklı sözleşme sayılabilecek bazı teminatlar vermiş ve bu sözleşmeye de zimmet akdi denilmiştir. Zimmi akdi ile devlet, gayrimüslimlerin can, ırz, mal, ticari faaliyetlerini ve sosyal hayatlarını güvence altına almış, karşılığında ise kurallara uyulmasını istemiştir. Ermeniler de 19.yüzyıla kadar sorunsuz bir şekilde Osmanlı topraklarında yaşamış, huzurun ve refahın sağlanması konusunda hiçbir sorun yaşamamıştır. Fakat gerek Osmanlı Devleti'nde yaşanan sorunlar gerekse milliyetçilik akımı Ermeni nüfus üzerinde de etkisini göstermiştir. Osmanlı'ya sadık olarak bilinen Ermeniler de huzursuzluk çıkararak isyan hareketlerine kalkışmışlardır (Süme ve Sezer 2015: 36).

Bolu'da isyanların ve bu huzursuzluk ortamının yarattığı etkileri daha iyi anlamak adına Bolu'da bulunan Ermeni nüfusuna bakıldığında 17. yüzyılda her hane de 5 birey olmak üzere 15 hane, toplamda 75 birey bulunduğu saptanmıştır. Tabii bu nüfus verileri sabit kalmamakla birlikte 1831'de yapılan nüfus sayımında sadece erkek nüfus 256 kişi olarak sayılmıştır. Bolu'da Ermeni nüfusun önceki yıllara kıyasla gittikçe artış gösterdiğini 1914 yılının sayısal nüfus verilerine bakarak anlamak mümkündür. Bu rakam 1220 kişilik bir Ermeni nüfusu olarak karşımıza çıkmaktadır. (Süme ve Sezer 2015: 37, 38). Ermeni nüfusunun artış göstermesi 19. yüzyıla kadar sorun teşkil etmemiştir ve bölge de bulunan Türk halkı ile uyum içinde yaşamışlardır. Fakat

Ermenilerin isyan hareketleri doğrultusunda Türk halkı ile iyi olan ilişkilerde kötüleşmeye başlamış ve huzur ortamı bozulmuştur (Süme ve Sezer 2015: 41). Ancak Ermenilerin 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Bolu'da devlete karşı herhangi bir isyan girişiminde bulduklarını söylemek zor görünmektedir.

3 Ağustos 1914 tarihinde Osmanlı Devleti'nde seferberliğin ilan edilmesiyle birlikte, arka planda Avrupa Devletleri tarafından kışkırtılan Ermenilerin de ayaklandıklarını görüyoruz. Avrupalılar Ermenileri destekleyip kendi taraflarına çekerek kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmak üzere ayrıca silahlandırmışlardır (Günay 2009: 86). Osmanlı Devleti bu durumu engelleme ve önlem alma yoluna gitmiştir, netice bölgede bulunan Ermenilerin sevkine karar vermiştir. Bolu'da meydana gelen saldırılar sonucunda da Bolu sancağındaki Ermeniler en az beş saatlik mesafe olmak üzere sevk edilmiştir.

Bolu sancağında Ermenilerin teşkilatlanmasına rastlanmasa da bazı hanelerde silah ve barut gibi patlayıcılar bulunmuştur. Ayrıca Ermenilerin savaştan beklentilerinin yazılı olduğu bir konu hakkında bilgi veren kağıt olan yaftalara rastlanılmıştır. Bu yaftalarda Osmanlı'ya karşı kötü telkinler bulunmaktadır (Süme ve Sezer 2015: 46).

İlk etapta Bolu içerisinde yer alan tüm Ermenilerin isyanlar nedeniyle sevk edilmesine karar verilmiştir. Daha sonra bu karar hafifletirilerek sadece isyan hareketlerinde faaliyeti olanların sevkı öngörülmüştür. Sevk ile gerekli iskan şartlarının sağlanarak Bolu sancağındaki Ermenilerin Suriye'nin Deyr-i Zor bölgesine sevkı gerçekleştirilmiştir (Süme ve Sezer 2015: 46).

1.4.1. Bolu'nun İdari Yapısı

Bolu'da idari yapı tarih boyunca çeşitlilik göstermiştir. Osmanlı yönetim sisteminde Bolu ilk olarak sancak adı altında yönetilmekteydi. Fakat 1692 yılına gelindiğinde Bolu'nun idaresi voyvodaların yönetimine bırakılmıştır. 1811 yılında yönetim mutasarrıflıklara bırakılmış, 1864 yılında ise Bolu, Kastamonu vilayetine bağlı sancak haline getirilerek yönetilmiştir (Özdere 2004: 346). Kastamonu'ya bağlanan

Bolu sancağı, 17 kaza, 14 nahiye ve 209 köy olarak birimlere ayrılmıştır (Bayraktar 2009: 23).

20. yüzyılın başında Bolu merkez mahalle, kaza, nahiye, divan ve köylerini şu şekilde sıralamak mümkündür: (Boztaş 2006: 15,51)

Mahalleleri: Akmescid, Akpınar, Aslahaddin , Çıkınlar, Çukur, Debbağlar, Gölyüzü, Ermeni, Eski Câmi, Hocabeğ, İmâret , Karaçayır, Karamanlı, Semerkand

Kazaları: Akçaşehir, Çağa, Çerkes, Düzce, Gerece, Kıbrıscık, Mengen, Mudurnu, Nallıhan , Taraklı, Üskübü.

Nahiyeleri: Abaveli, Çeharşenbe, Çay Sazak, Gökçesu i, Kıbrıscık, Sazak.

Divanları: Gökçesu Nahiyesi'ne bağlı Çele, Üskübü Kazası'na bağlı Çilimli, Sazak Nahiyesi'ne bağlı Kuzviran, Yaka.

Köyleri: Afril, Ağa Cemil, Ağaçcılar, Akçakavak, Aktaş, Alpagut Beğ, Babad, Bağışlar, Bakırlı Çanşa, Baladlı, Beğ, Berk Gökpınar, Borazanlar, Büyükkuz, Büyükviran, Ciranlar, Çakmaklar, Çanakcılar, Çay Gökpınar, Çay, Çepni, Çiftler, Çivril, Çorak, Dadıç, Dodurga, Doğanç, Ecinniler, Eylemen, Faltakçılar, Gökçe, Göl, Gönüller, Güney Gideriç, Güzlük (?), Hacı Beğler, Hasancılar, Hıdır Şeyhler, Ilıcakınık, İnesi, Kabaklar, Karaağaç, Karacasu, Karaçayır, Karaköy, Kasabil, Kındıra, Kırha, Kızılağıl, Kozlu, Kuşcular, Kuz-1 Kebir, Kuz-1 Sagir, Kuzköy, Kürkcüler, Meşciler, Mihaliç, Müstakımlar, Nuhtar, Ocaklar, Okçular, Oruzlar, Ömerler, Örencik, Ösenek, Paşa, Pirahmedler, Rumşalar, Salıbeğler, Sarıcalar, Seyyid, Soku, Sulaklar, Sultan Beğ, Sultan, Susuzkınık, Şahinalar, Tarakcı (Darakcı), Taşoluk, Temürcüler, Tetemeçele, Tevudlar, Yaka, Yayladınlar, Yenice Za'meddin, Yukarı Soku, Zahmanlar.

İlerleyen bölümlerde adı geçen yerleşim birimlerinde işlenen suçların detaylarına değineceğiz.

1.4.2. Bolu'nun Nüfusu

Osmanlı Devleti'nde 19. yüzyıl içerisinde gerçekleştirilen nüfus sayımlarına bakıldığında Bolu nüfusunun çoğunluğu Müslümanlardan oluşmaktadır. 1893 yılında yapılan nüfus sayımına göre 288.456'sı Müslüman, 1.347'si Rum, 1.446'sı Ermeni, 36'sı Katolik ve 2'si Bulgar olmak üzere toplam nüfusun 291.388 olduğu saptanmıştır.

1914 yılında ki etnik yapı da göz önüne alınarak yapılan salnamede yer alan Bolu nüfus sayımına bakıldığında 399.281'i Müslüman, 5.146'sı Rum ve 2.961'i Ermeni, 20'si Yahudi, 14'ü Katolik, 1.216'sı Roman ve 6'sı Sırp'lardan olmak üzere toplam nüfus 408.648'dir (Evcin 2011: 31). Başka bir kaynağa göre Osmanlı Devleti'nin resmi istatistiklerine bakıldığında Bolu'da 399.281 Müslüman nüfus 2.970 Ermeni nüfusunun bulunduğu görülmektedir (Karpaz 1985: 9).

1916 yılındaki salnamede yer alan Bolu nüfusuna bakıldığında 5.573'ü Rum ve Ermeni olan ve az sayıda Yahudi'nin yer aldığı 399.579 toplam nüfustur. Önceki yıllarla kıyaslandığında bölgede Türk nüfusunun azalmış olduğu söylenebilir (Evcin 2011: 31). Ayrıca 1877-1878 yılları Osmanlı-Rus savaşlarının gerçekleştiği dönemde Bolu ve çevresi yoğun göç aldığı için Bolu'da nüfus artmıştır (Özdere 2004: 7).

II. BÖLÜM

2. BOLU VE ÇEVRESİNDE İŞLENEN SUÇLAR

2.1. Osmanlı Devleti'nde Suçların Sınıflandırılması

Osmanlı hukuk sistemine bakıldığında şeri ve örfi hukukun esas alındığı görülmektedir (Yurtseven 2001: 65). Hukuka göre suçlar, üç kısma ayrılmaktadır. Birincil suçlar kapsamında, kasten adam yaralama ve kasten adam öldürme yer alır (Akbulut 2003:167). Adam yaralamanın Osmanlı hukukuna göre dört çeşidi vardır. Bunlar kasten yaralama, hataen yaralama, hata hükmünde yaralama ve teşebbüsen yaralamadır. Adam öldürmenin ise dört çeşidi vardır. Bunlar ise; bilerek adam öldürme, kasıt benzeriyle adam öldürme, hata şeklinde adam öldürme, teşebbüsen adam öldürmedir. İkincil suçlar kapsamında hırsızlık, zina, alkol kullanma, zina veya zina iftirası, yol kesme gibi suçlar yer alır. Üçüncül suçlar ise İslam hukuku kaynaklarında herhangi bir karşılığı olmayan suçları kapsamaktadır. İnsanın şahsına ve kişilik haklarına karşı işlenen gasp, darp ve adam öldürme gibi suçların cezası ise şeri hukuka göre kısas ve diyettir (Akbulut 2003:170).

2.2. Gasp Olayları

Gasp kelimesi Türk Dil Kurumu sözlüğünde '*Bir malı sahibinin izni ve haberi olmadan zorla alma*' olarak geçmektedir. Ceza gerektiren bir suç olan gasp suçunun çeşitli suç unsurlarının yaşandığı Osmanlı tebaasında da işlenen suçlar arasında olduğu, dönemin arşiv belgelerine bakıldığında daha net bir şekilde anlaşılabilir. Gasp olayları suç türleri arasında en yaygın olanı olarak öne çıkmaktadır. Aşağıda vereceğimiz örnekler farklı yerlerde yaşanan gasp olaylarıdır.

Bolu sancağında vuku bulan bir olayın yer aldığı Bolu sancağı tahrirat kaleminden Dâhiliye nezaretine yazılan 498 nolu belgeye bakıldığında, Söğüt kazasında yer alan Mihalgazi kasabasının yeni pazar köyünden Ayanoğlu Serkis ile Ziroğlu namıyla tanınan İbrahim'in Göynük hudutlarına geçerek bu bölgede gasp faaliyetlerine giriştiği, ancak suçları işledikten sonra kendi kazalarına döndükleri belirtilmiştir. İki kazadaki asayiş birliklerinin birbirinden farklı olması, suçluların yakalanması ve tespit edilmesi noktasında karışıklıklara sebebiyet vermiştir. Bolu mutasarrıflığı suçu işledikten hemen sonra kendi kazalarına dönen suçluların yakalanmasının ancak Söğüt kazasıyla Mihalgazi zabıtalrı tarafından gerçekleştirebileceğini ancak bölgedeki birliklerin çabasının yeterli olmadığını belirtmiştir. Gelişen olaylar neticesinde Göynük kazasının Aşağı Burgaz köyünde Mehmet'in oğlu Rıza, adı geçen failer tarafından öldürülmüştür. Hüdavendigâr vilayetinden alınan 2 Ocak 1913 tarihli telgafnâmede failerin yakalanarak Göynüğe yollandığı bildirilmiştir (BOA. DH. EUM. EMN. 18/6/4).

Bolu'da işlenen bu gasp suçuna ve verilen cezaya bakıldığında suçluların araştırıldığı ve farklı bölgelere sevk edildiğini bu belgeden çıkarabilmekteyiz. Fakat farklı suç türlerinde aynı cezalar verilmemektedir. Suçun kategorisine göre bir hukuk sistemi uygulanmaktadır. Bu, suç işleyenlere işledikleri suça göre ceza verilmesinin yanında suç işlenmesinin engellenmesi için caydırıcı bir sebep olarak görülmüştür (Koç ve Tuğluca 2006: 11). Ayrıca suçun işlendiğinin kesin kanısına varılmadan ceza verilmediği ve suçluların tespitinin titizlikle yapıldığının çıkarımını aşağıdaki kayda baktığımızda yapabiliriz.

Kandıra'da sürgünde bulunan Devrek kazası ahalisinden Selim ve Osman'ın geçici sürgün cezası ile sevk oldukları sırada jandarmalar tarafından gasp edildiğini iddia ettikleri dokuz buçuk Fransız ve bir İngiliz lirasının araştırılması için tahkikat yapılmıştır. Yapılan araştırma neticesinde paranın, sevk yerinde toplanan diğer suçlulardan birkaçına karışıklık sonucu aktarıldığı tespit edilmiş ardından buna sebebiyet verdiği tespit edilen Adapazarı jandarma karakol kumandan vekili Hüsnü onbaşı tarafından yanlış paylaştırılan miktarın tazmin edilerek mağdurlara verilmesi kararına varılmıştır (BOA DH. H. 73/ 8/ 4/ 1).

Suç işlemek tek başına bir ceza sebebi olmadığı için bazı unsurlara tabii tutulmuştur. Bir şahsın suç sayılabilecek bir fiil gerçekleştirdiğinde akli durumunun gerçekleştirdiği fiilin suç olduğunu kavrayabilecek nitelikte olması gerekmektedir. Bu duruma suçun manevi unsurları denilmektedir. Eğer kişi gerçekleştirdiği fiilin suç olduğunun ve suç işlediğinin bilincindeyse ceza ehliyetine sahip demektir ve işlenen suçlara karşılık verilecek cezalarda da bu durumun göz önünde bulundurulduğunu aşağıdaki belgede de anlamaktayız.

10 Şubat 1915’de Başkumandan Vekili Harbiye Nazırı Enver imzasıyla yazılan bir tahrirattan anlaşıldığına göre, Mengen Düzköy’den Rıdvan oğlu Sait Ali, Düzağaç köyünden Borbathı oğlu Mustafa, Kadioğlu Tahir ve annesi Fatıma’nın Aralığın yirmi üçüncü günü akşamı köyelerine gitmekteyken Bolu’nun Çeledebağışlar köyünden Hazinedar oğlu Muharrem Bin Ali ve suç ortağı Eyüp Bin Ali tarafından önleri kesilerek değerli eşyaları gasp edilmiştir. İşledikleri suçun kanundaki yeri altı sene kürek cezasına karşılık gelse de aynı suçu daha önce işlemiş olmalarından dolayı suçları katlanarak 12 sene kürek cezasına çarptırılmalarına karar verilmiş ve daha sonra bu karar onaylanmıştır (BOA İ. HB. 165/ 50 /1 /1 ; BOA BEO. 43372/ 5233/ 1/ 1). Bu olayda ayrıca sabıka faktörünün suçluları cezalandırmadaki yerini görüyoruz ve suça karışmış kimselerin toplumla tekrar bütünleştiğinde ne kadar dikkatli olmaları gerektiğinin de altını çizmek gerekir.

Suç işleyenlerin yalnızca Bolu tebaasından Müslüman / Türklerin olmadığı gasp ve hırsızlık gibi suçları işleyenlerin arasında diğer etnik gruplardan kişilere de rastlanılmaktadır. Bu durumu örneklendirecek olursak Bolu’da yaşayan Erzurumlu Rıdvan ile Mehmet oğlu Abdi’nin yolculuk esnasında önlerine çıkarak şiddet uygulamak suretiyle para ve eşyalarını gasp eden Kostantin oğlu İlya ve Tudor oğlu Filo, İlya oğlu Kostantin’in mülkiye ceza kanununun iki yüz yirmi birinci maddesine göre yedi buçuk sene kürek cezasına çarptırılmaları gerekse de henüz 18 yaşını doldurmamış olmalarından ötürü kırkıncı madde gereğince beş sene hapis cezası ile cezalandırılmaları ve gasp ettikleri eşyaların sahiplerine iade edilmesine karar verilmiştir. Ayrıca suçluların beraberinde yakalanan iki adet tüfeğe de devlet tarafından el konulmuştur. Rum kökenli olduğunu anladığımız bu iki çocuk savaş yıllarında suç

işleyerek yerli halkın huzurunu bozmuşlardır (BOA İ. HB. 180/ 62/1/ 1; BOA BEO. 4398/ 329803/ 1 /1).

Zonguldak'a bir saat mesafede İnceğiz mevkindeki maden ocağında direktör olarak bulunan Fransız Mösyö Rumşan ve eşi Rum şivesi ile Türkçe konuştuğu anlaşıl原因 kişilerce darp edilerek 25 lira değerindeki ziynet eşyaları gasp edilmiştir. Daha sonra Ereğli madeni memurlarından Mösyö Kilyom'un da akşam vakitlerinde altı laz işçi tarafından evi basılarak saati, altın kesesi ve silahı gasp edilerek kendisi de yaralanmıştır (BOA BEO. 4147/ 313198/ 1/ 1).

Zonguldak'ta bulunan Fransız konsolosluğu olayları yakından takip etmekte ve burada bulunan vatandaşlarının haklarını korumak için Osmanlı Hükümetini sıkıştırmaktaydı. Buna sebep olarak bölgede bini aşkın laz ve kürtlerden oluşan maden işçisinin bulunduğunu ancak bölge güvenliğinin yalnız 13 neferden oluşan jandarma birliği ile sağlanmaya çalışılmasını göstermekteydi. Mösyö Rumşan'ın soyulmasının ardından iki gün boyunca iki adet jandarma kapısında nöbet beklemiş ancak daha sonra Osmanlı Devleti'nin her bireyin evi önüne bir asker dikmesi gibi bir zorunluluğunun olmadığı gerekçesi ile bu uygulamaya son verilmiştir. Fransız konsolosluğunun vatandaşlarının çalınan mallarının Osmanlı devleti tarafından karşılanması talebi ise benzer olayların büyük şehirlerde bile yaşanabildiği devletin bu saldırıdan sorumlu tutulamayacağı sebebiyle reddedilmiştir. Fransız vatandaşlarına yapılan saldırılar neticesinde başlatılan tahkikat ile Mösyö Rumsan'a saldıran şahıslar tespit edilmiş; Manisa sancağına tabi Kırkağaç kazasının Kilya mahallesinden Yanako ve Yanyali Hristo namındaki suçlular Mösyö Rumsan tarafından teşhis edildikten sonra suç işleyen kişiler oldukları anlaşıl原因 ve yargılanmaları için Adliye nezaretine teslim edilmişlerdir. Savaş şartları gereği yeterli sayıda güvenlik gücünü bölgede istihdam edemeyen Osmanlı Devleti orman kenarında ve ıssız bir bölgede ikamet eden bu kişilerin daha güvenli bölgelere taşınmalarını tavsiye ederek islenecek suçları engellemeye çalışmıştır (BOA DH. EUM. EMN. 41/ 5/ 4; BOA DH. EUM. 6 Şb 7/ 49/ 2; BOA BEO 4176/ 313198/ 1/ 1).

Gasp edilmiş ya da çalınmış bazı eşyaların sadece şahsi olarak kullanılma amaçlı gasp edilmelerinin dışında ticari kâr elde etme düşüncesiyle gasp edildiğini bu konuyla ilgili belgelerin tahlilinden anlamaktayız. Dâhiliye nezaretinden Bolu Mutasarrıflığına yazılan 25 Mayıs 1916 tarihli bir yazıda gasp edilen eşyaların Karadeniz sahilinde sandallara konarak satıldığı tespit edilmiş ve bunun önüne geçmek için denetimlerin sıkılaştırılması yönünde talimatlar verildiğini görüyoruz (BOA DH. ŞFR. 64 /124 /1 /1; BOA DH. EUM. 2 Şb. 22/ 7/4).

Başka bir örnek verecek olursak: içlerinde Bolu Mutasarrıflığının da adının geçtiği bir liste eki ile sunulan raporda bazı askerlerin 30 Nisan 1916 tarihinde çıkarılan kanundan istifade ederek zorla aldıkları eşyaları kendilerininmiş gibi sattıkları tespit edilmiş ve buna katiyen müsaade edilmemesi konusunda Talat Paşa'nın emri ile Dâhiliye nezaretinden taşradaki birliklere bir yazı gönderilmiştir. Devletin vermiş olduğu yetkiyi kötüye kullanarak işlenen suçların önüne geçilmeye çalışılmış ve aslında asayiş probleminin devletin mekanizmalarına da nasıl işlediği burada görülmektedir. Savaş şartlarının askere vermiş olduğu olağanüstü bazı yetkiler asayiş problemi doğurarak başka sorunları beraberinde getirmektedir. Elbette ki bu suçlar cezasız kalmamıştır (BOA DH. ŞFR. 79 / A / 159 / 1 /1).

Osmanlı Devleti'nde cezalar için çoğunlukla kürek cezası uygun görülmüştür. Kürek cezası gasp gibi suçlarla asayiş ve düzeni bozan kişiler içinde uygulanmıştır. Kürek cezalarının ihtiyaçları karşılamadığı hususta hapis ve diğer ceza yöntemlerine başvurulmuştur (Yurtseven 2001: 286) Kürek cezası gerektiren bir suç olayının örneğini aşağıdaki metinde verebiliriz.

Hendek'in Balbankaya köyünden Yahya oğlu Musa ve Bahadır Efendi'nin kayınbiraderi Resul'ün yolculuk esnasında önlerine çıkararak zorla para ve eşyasını gasp ettiği anlaşılan Hendek'in Yeşiller mahallesinden Emin oğlu Mehmet'in mülkiye ceza kanununun altmış ikinci maddesine göre üç sene müddetle küreğe konulmasına 22 Ağustos 1916'de Başkumandan Vekili Harbiye Nâzırı Enver imzalı evrakla karar verilmiştir. Yol kesme olaylarında devletin suçluya muhakkak bir ceza uyguladığı

görülmekte ve ulaşımın güvenliğinin sağlanması konusundaki hassasiyet ortaya konulmaktadır (BOA İ. DUİT. 172/87/1/1).

2.3. Darp Etme Olayları

Kasten adam yaralama suçu anlamını kapsayan darp suçu ancak darp edilen kişinin şikâyet bildirmesi üzerine araştırılır, darp edilen kişi tarafından herhangi bir talep olmadıkça suçlu cezalandırılmazdı (Avcı 2017: 22). Bu tür suçla ilgili ilk örneğimiz Gerede’de geçmektedir. Gerede redif taburu efradından ve Gerede’nin Mengen nahiyesine tabi Düzköy ahalisinden Niyazi Çavuş’un eşi Kamile bir öküze taş atma sebebiyle büyüyen tartışmadan sonra Hüseyin Çelebi oğlu Ramazan, eniştesi Emin ve biraderi Mustafa taraflarından el ile itilmek ve Emin’in eşi Şerife tarafından iki yumruk vurulmak suretiyle darp edilmiştir. Olay, Gerede kaymakamlığına yansımış ancak şahsın şikâyet dilekçesi vermediği bu tarz olaylarda mağdur şikâyetçi olmadığında takibat yapılmadığı belirtilerek kapatılmıştır (BOA DH. H. 65/ 69/ 2/1). Burada bahsi geçen olayda da görüldüğü üzere darp edilen şahsın herhangi bir şikâyetinin olmaması üzerine bir cezalandırmaya gidilmemiştir.

3 Şubat 1914 tarihli Bolu mutasarrıfı Ali Osman tarafından Dâhiliye nezaretine çekilen darp olayını konu alan bir telgrafname de ise Kozlu’da bir maden ocağında çavuşluk yapan şahsı darp etme suçundan yakalanan Şakir ve Mehmet çavuş isimdeki şahıslar, mağdurun kendilerini tanımamasından dolayı ikametlerini bildirme şartı ile serbest bırakılmıştır. Akabinde aynı ocakta işçi olarak çalışan beş şahsın bir anda Kozlu’dan Mahmut Şevket Paşa vapuruna binerek Giresun’a gitmeleri şüphe uyandırmış ve şahsı dövenlerin bu kişiler olduğu anlaşıl原因 olarak Giresun’da yakalanmaları için telgraf çekilmiştir. (BOA DH. EUM. EMN. 4920/10)

2.4. Hırsızlık

Kasten adam yaralama, darp ve hırsızlık gibi suçlarda mağdur olanların şahsi olarak şikâyette bulunmaları ve davayla ilgilenmeleri mahkeme sürecinin takibini sağlamaları gerekmektedir. Şikâyet kadiya, ehli örfe yapılabileceği gibi doğrudan

padişaha da iletilebilirdi. Ayrıca konu ile ilgili mahalle veya köy halkının toplu olarak da şikâyet etmeleri mümkündür. Böyle bir hususta mahalle veya köy halkının şikâyeti üzerine kişi, bulunduğu yerden sürgün edilirdi (Avcı 2017: 18, 19). Bolu sancağında da hırsızlıkla ilgili olayların yaşandığına rastlanılmaktadır. Buna mukabil aşağıda hırsızlık suçunun işlendiği ve akabinde olayın gelişimi ile ilgili aşağıda verilen örneği inceleyebiliriz.

Perşembenin kayıkçılar köyünden Hatip oğlu Selim ile arkadaşı Mürsel oğlu İbrahim hırsızlık suçundan Bartın'da yakalanarak Devrek'e gönderilmiştir. Bolu mutasarrıflığına gönderdikleri telgrafta kendilerinin hırsızlık yapmadığı bilakis hırsızlık ile uğraşan şahısları ihbar ettikleri ve akabinde onların iftirasına maruz kaldıklarını savunmuşlardır. Tutulan tutanaklar ve şahısların ifadesinde yanlışlık olduğu bu yüzden Bolu mutasarrıflığından olayın araştırılması için bir tahkik memurunun yollanmasını istemişler ancak girişimleri sonuç vermeyince Bolu mutasarrıflığına çektikleri telgrafta Devrek kaymakamını şikâyet etmişlerdir (BOA DH. H. 65/ 65/ 3 /1). Bir başka olayda hırsızlık yaptığı anlaşılan Hatip oğlu Muhyiddin, Zurnacı oğlu Ahmet ve suç ortakları Bolu Divani Örfisi'nce cezalandırılmış ve cezaları tasdik edilmiştir (BOA BEO. 4390/ 329183/ 1/ 1; BOA BEO 4392 /329353/ 1/ 1).

2.5. Cinayet

Bir kişiye bilerek ve isteyerek zarar verme amacı ile yapılan fiiller suç niteliği taşır ve cinayet de bu suçların içerisinde yer alır. Bu suçun cezalandırılma usulüne kısas adı verilmekte ve kısas canda da olabilmektedir. Kişi öldükten sonra ailesine veya varislerine tazminat anlamına gelen diyet ödenmektedir (Akbulut 2003: 170). Diyet ödenmesi maktulün yakınları ile suçlu arasında sulh sağlamak konusunda önemlidir (Erkek 2017: 438).

Bolu'da cinayet yani adam öldürme suçunun işlendiğini ve bunların kayıtlara yansığını görebilmekteyiz. Bolu'nun Göynük kazasının Aşağı Burgaz köyünden Mehmet'in oğlu Rıza, Ayanoğlu Serkis ile Ziroğlu namıyla tanınan İbrahim tarafından

öldürülmüştür. Cinayetin işlenişi hakkında detaylar net olmamakla birlikte failer yakalanarak Göynük'e yollanmıştır (BOA DH. EUM. EMN. 18/ 6 /4).

Suçlar yaşanırken devlet de bunlar hakkında bilgi sahibi oluyor ve önlemler alıyordu. Bu babda 1913 senesi Ocak ayında merkeze gönderilen cinayet cetvellerinde adı geçen suçluların tamamının yakalandığı rapor edilmiştir. Yalnızca Düzce'de bir kısmı firar etmiş ve bunların da yakalanması için çalışmalar başlatılmıştır (BOA DH. EUM. EMN. 18/ 3/ 4). 1913 Şubatın birinci gününden itibaren bir aylık süreçte Bolu sancağı merkezinde herhangi bir cinayet olayına rastlanmamıştır (BOA DH. EUM. EMN. 20/ 18 /3) Vatandaşların can güvenliği devletin birinci öncelikte ilgilendiği konular arasında olduğundan olaylar sıkı bir şekilde takip edilmeye çalışılmış buna mukabil aylık olarak yörelerde işlenen suçlar hakkında istatistik cetvelleri oluşturulmuş ve bu cetveller merkeze raporlanmıştır. Cetvellerin gönderilmesini ihmal eden taşra birimleri merkez tarafından uyarılarak sıkı şekilde denetlenmiştir. Yollanan bu cetvellerde en sık karşımıza çıkanı ceraim-i cinaiye olarak adlandırılan cinayet istatistik cetvelleridir. Bu cetvellerin basitleştirilmiş bir kaç örneğini aşağıda inceleyeceğiz;

Tablo 2.1 : Cinayet istatistik cetvelleri (BOA DH. EUM. MTK. 40/ 1/ 5, BOA DH. EUM. MTK. 40/ 1/ 3, BOA DH. EUM. MTK. 40/ 1 /1)

Suçun Tarihi ve Nerede İşlendiği	Suçun Kim Tarafından İşlendiği ve Türü	Mağdurun Bilgileri	Failin Ne Şekilde Yakalandığı ve Suç Hakkında Değerlendirme
19 Mayıs 1914 Tarihinde, Köyde,	Tekince'nin Cihanbey Köyünden Kadı oğlu Durmuş tarafından düşürülerek mağdurun vefatına sebebiyet vermek	Adı geçen köyden Portul Kadı oğlu Hüseyin eşi Ayşe'nin çocukları Şakir ve Durmuş	Failin suçu işlediğine dair yeterli delil bulunamadığın salıverilmiştir

23 Mayıs 1914 Tarihinde, Köyde	Gürdeşe köyünden Kürekçi oğlu Yusuf ve Yantari oğlu Arşind tarafından tecavüz edilerek	Aynı köyden Gökçe Hasan kızı Güllü	Suçlular henüz yakalanamamış ve haklarında açılan soruşturma devam etmektedir.
24 Mayıs 1914 Tarihinde, Köyde	Hacı Osmanlar köyünden, Kurt Kethüdâ oğlu Ramazan kızı Emine ve eşi Küçük Ahmet oğlu Yusuf tarafından döverek öldürmek		Olayın hemen ardından yakalanan suçlular yargılanmak üzere sevk edilmiştir
24 Mayıs 1914 Tarihinde, Köyde	Karade köyünden Mehmet oğlu Ali, kardeşi Hüseyin ve Hebil oğlu Ali tarafından yaranarak öldürülmek	Aynı köyden Topçu oğlu Dursun eşi Senem ve oğlu Nuri	Zanlılar hakkındaki tahkikat devam etmektedir
5 Haziran 1914 tarihinde, Mudurnu'nun Beşkavak mevkiinde	Kaygana mahallesi'nden Hacı Yamak oğlu Ahmet Usta'nın oğlu Hayri tarafından öldürülmek	Kaygana mahallesi'nden Elmacı oğlu Mustafa	Zanlı evine gitmekte iken maktül tarafından ırzına kastedilmesinden dolayı müdâfa'a-i ırz için öldürmüş ve olay ardından yakalanmıştır

Tabloda görüldüğü üzere suçların yer, zaman, ne şekilde işlendiği ve sonuçları hakkındaki bilgiler teker teker raporlanmıştır. Buna ek olarak bazı belgelerde suçlu yakalanamamış ise neden yakalanamadığı ve bundan sorumlu memurların kimler olduğu hakkındaki bilgiler de cetvellere eklenerek raporlanmıştır. Dâhiliye nezareti bu cetveller ile işlenen suçlar hakkında detaylı bilgiye ulaşabiliyor ve bir yörede işlenen suçların oranlarındaki artış ve azalışları takip ederek buna yönelik tedbirleri uygulamakta o dönemin kısıtlı şartlarında elindeki imkanları en iyi şekilde değerlendirmek için bir rehber olarak kullanabiliyordu. İşlenen suçlar sadece cinayet cetveli olarak değil aşağıda görüldüğü üzere tekil belgeler olarak da merkeze raporlanmıştır.

29 Mart 1913 tarihinde Bolu mutasarrıflığından Dâhiliye nezaretine yollanan bir tahriratta Devrek'in Kaypaklar köyünden Çataklı oğlu Hasan Çavuş'un çobanı Yeniceli Ahmet'in bir aydan beri kayıp olduğu bilgisine ulaşmaktayız. Devrek'in Kaypaklar ve Çukur köyleri arasından geçip Bolu çayına karışan dere üzerinde bir erkek cesedi bulunmuş ve memurlar tarafından yapılan inceleme neticesinde cesedin adı geçen şahsa ait olabileceği kanaatine varılmıştır. Üzeri soyulmuş vaziyette bulunan şahsın sağ kulağı dibinden giren bir kurşunla öldürüldüğü tespit edilmiştir. Üzerinin soyulmuş olması gasp edilmiş olabileceği ihtimalini akıllara getirmektedir. (BOA DH. EUM. EMN. 21 /18/ 3)

Bolu sancağı tahrirat kaleminden Dâhiliye nezaretine yazılan bir yazıda cinayet zanlısı sıfatıyla aranan çok sayıdaki isimden bahsedilmektedir. Orman korucusu Ziyankar Mustafa ve Efe Mehmet, Budaç köyünden Rıfat, Halil ve Çare oğlu Şakir, İsabeyli köyünden Muhtar Hacı Halil oğlu Halit ve Çavuş oğlu Salih lakabıyla bilinen bu şahısların yakalandığı rapor edilmiştir. Bunlardan; Merkez kazasına ait Ziyankar Mustafa ve Efe Mehmet'in kefâlete bağlanmalarına, Devrek kazasına ait Hacı Halil oğlu Halit ve Çavuşoğlu Salih'in de suçları kanıtlanmamış olmasından dolayı tahliye edildiklerine ek olarak Mudurnu kazasına tabi Kurtlar köyünden Akçapaşa oğlu Mustafa ve arkadaşlarının para ve eşyasını gasp eden şahısların henüz tespit edilemediği rapor edilmiştir. Mudurnu'ya ait vaka faillerinin meçhuliyetten kurtarılması hakkında Bolu mutasarrıflığına Mudurnu kaymakamlığına gönderilen tebligat da ek olarak belgede

sunulmuştur (BOA. DH. EUM. EMN. 36/ 12/ 16). Bolu mutasarrıflığının alt birimlerine asayişin sağlanması için baskı yaptığı ve yürüttüğü faaliyetleri güncel biçimde merkeze sunduğu belgeler üzerinde net olarak anlaşılmaktadır.

15 Eylül 1913 tarihli Göynük'te bulunan Bolu mutasarrıfı Cemal Bey tarafından Dâhiliye nezaretine gönderilen telgrafta, Düzce'de belediye çavuşu olarak görev yapan İsmail'in Çerkez Suat Efendiyi öldürerek firar ettiği ve Hendek'in Kavuk köyü civarında yakalandığı bildirilmiştir (BOA DH. EUM. EMN. 27/ 5 /1) . Belirli bir kesimin suça karışma olasılığı daha yüksek olsa da burada devlet kademelerindeki çeşitli insanların da suç işlediğini görüyoruz.

Bireysel olarak işlenen birçok cinayet vakası karşımıza çıkmaktadır. Bartın'ın Kalid köyünden Uslu oğlu Hüseyin cinayete kurban gitmiş ve suçun failleri araştırılmaya başlanmıştır. Birinci şüpheli olan Himmet oğlu Eyüp hakkında tahkikat yapılarak olay aydınlatılmaya çalışılmıştır (BOA DH. EUM. EMN. 41 /28/ 19). Bir başka olayda 24 Mayıs 1914 tarihinde Karade köyünden Mehmet oğlu Ali ve biraderi Hüseyin ve Hebil oğlu Ali aynı köyde yaşayan Topçu oğlu Dursun, zevcesi Senem ve mahdûmu Nuri'yi belirleyemediğimiz bir sebepten ötürü öldürmüş; olayın üzerinden iki gün geçmesinin ardından failer yakalanarak haklarında inceleme başlatılmıştır (BOA DH. EUM. MTK. 40 /1 /3).

Dâhiliye nezareti taşrada asayişin sağlanması konusunda bölgede bulunan görevlilere baskı ve denetimler yaparak her bir olayın tek tek raporlanması konusunda hassas davranmış, sonuca kavuşturulmayan olayların akıbeti hakkında bilgi almıştır (BOA DH. EUM. EMN. 41/ 28 /19)

Yakalanan cinayet faileri ise aylık yollanan cinayet cetvellerinde rapor edilmiştir. Böyle bir rapor Sandallar köyünden Tefik hakkında düzenlenmiştir. Kız kaçırmaya olayından dolayı zaten araması olan ve üzerine üç ayrı cinayeti işlemekle suçlanan Sandallar köyünden Ayancı oğlu Tefik'in araması devam ettiği sırada Zonguldak'ta bir maden ocağında üzerine kaya parçası düşmesiyle vefat ettiğinden

dolayı hakkında yürütülen soruşturma kapatılmıştır (BOA DH. EUM. EMN. 40 /28 /15).

Cinayet suçlarında dönemin idaresinin dikkatli davrandığını ileri sürebiliriz. Cinayete teşebbüste girişim başarısız olsa dahi ağır şekilde cezalandırılarak bu tür olaylar engellenmeye çalışılmaktaydı. 18 Şubat 1915 tarihli Harbiye nezâreti, Tahrîrât Kaleminden çıkan 2902 numaralı bir kayda bakıldığında Bolu'nun Aslahaddin mahallesinden İsmail oğlu Ali'nin, hizmetçisi Geredeli Muharrem'i öldürme kastı ile silah atmasından dolayı 6 sene 8 ay kesinleşmiş hapis cezası mahkûmiyetine karar verilmişti. Benzer olayların birçok versiyonunun yaşandığını ve yargılamaların yapılarak cezaların verildiğini görüyoruz (BOA İ. HB. 166/ 23 / 3 /1; BOA BEO. 4385/ 328808/ 1 /1).

2.6. Fuhuş

Fuhuş sözcüğü Osmanlı belgelerinde fiil-i şeni olarak adlandırılmıştır. Osmanlı Devleti şeri hukuk kurallarının uygulandığı bir ülke olduğu için erkek kadın ilişkilerinde dini kurallara önem vermiştir. Dine aykırı yaşanan birliktelikler için gerekli tedbirler alınmaya çalışılmış, toplum nezdinde de bu tarz olayların sorumlularına pek sıcak bakılmamıştır. Örneğin zina suçu işlediği anlaşılan Hacı Abdullah oğlu Mustafa Sabri Bolu Divani Harbi Örfisince cezalandırılmıştır (BOA BEO. 4399/ 329919 /1/1).

Bolu sancağı mutasarrıflığı tahrirat kaleminden Dâhiliye nezaretine yazılan 22 Ocak 1917 tarihli bir mektupta fuhuş ile anılan bazı kadınların memleket gençlerini gayri ahlaki durumların içine sürüklediği ve sağlık yönünden de kötü etkilerinin olduğundan bahsedilmiştir. Kadınların biri hastahaneden taburcu edilirken diğeri tedavi amaçlı hastaneye getirilmekteydi. Bu duruma çözüm olarak fuhuş yapan kadınların sokaklardan toplanarak zabıta nezaretinde nisa tevkifhanesi olarak adlandırılan mekânlarda tutulması kararı uygulanmıştır. Ancak bu çözümün uzun soluklu bir netice getirmediği anlaşıldığından bir kadın ıslahhanesi kurma kararı alınmıştır. (BAO DH. MB. HPS. 96/ 40 / 2/ 1)

Fâhişelerin hem nefislerini ıslah etmek hem de durumlarına uygun olan işlerde istihdam edilmek üzere tasarlanan bu kurumlar aynı zamanda onların geleceklerini de

planlıyordu. Temin ettikleri kazançtan bir kısmı kendilerine ve bir kısmı da biriktirmek üzere bankaya aktarılarak ve ıslâh-ı nefis ettiklerine kanaat edilenlerin uygun görülecek biçimde izdivaçları sağlanıp sonraki hayatlarında faydalı bir vatandaş olmaları amaçlanıyordu (BOA DH. İD. 65/ 46 / 3/ 1).

Islahhaneler kurulmadan önce nisa tevkifhanelerinde kadınların rızası dışında tutulması yasalara aykırı olduğundan buralara gönderilen kadınlar şikâyet dilekçesi yazdıklarında yasal haklarını kullanarak tekrar sokaklara dönüyordu. Adliye nezaretince verilen kararlar gereği salıverilen kadınların gözetimi ise belediyelere devrediliyor ve uygun mahalde bu kişileri iskân etmeleri isteniyordu (BOA DH. MB. HPS. 96/ 40 /2). Bu soruna bir çözüm olarak nitelendirebileceğimiz kadın ıslahhanelerinin kurulması ile çıkartılan yasa gereği fuhuş ile meşgul olduğu anlaşılan kadınlar kendi rızası olmasa bile polis ve jandarmaya verilen tam yetki vasıtasıyla ıslahhanelere sevk edilerek sisteme dahil olmaları sağlanıyordu (BOA DH. İD. 65/ 46 /3/ 1).

2.7. Tecavüz

Tecavüz hadisesi diğer suçlar gibi Bolu'da da karşılaşılan bir suçtu. Yaygınlık derecesi olarak diğerlerine göre çok daha az olan tecavüz hadisesi incelediğimiz dönemde özellikle savaş şartlarında rastlanan bir hadise olmuştur. Biz burada yalnızca elimizdeki kayıtlarda mevcut olan bir belge üzerinden bu konuya değinmek istiyoruz.

Hediye ve Ayşe imzasıyla jandarma kumandanlığına çekilen bir telgrafta Karasu Nahiyesi müdürü ile jandarmalarının bölgedeki çoğu erkeklerin savaşta olmasından yararlanarak kadınların ırzlarına göz diktiği yönündeki savaş şartlarını ortaya koyan yazısında, Balkan Savaşları'nın yol açmış olduğu genel vehamet verildikten sonra, Karasu'da maruz kaldıkları tecavüz hadisesinden söz etmektedirler. Kadınlar yöredeki jandarma ve muhtardan şikâyetçilerdir. Güvenlik güçlerinin geceleri ellerinde içki şişeleriyle dolaştıkları, ev ev gezerek kadınları tehdit edip tecavüze kalkıştıklarını not eden kadınlar, köy ahalisinin korkudan herhangi bir yardım ve desteklerinin olmadığını, nahiye müdürü ve muhtarın bu işin planlayıcısı olduklarını düşünmektedirler. Kocalarının askerde olması sebebiyle çaresiz olan kadınlar, yanındaki küçük çocuklarla

ne yapacaklarını bilemeyecek bir haldedirler. Daha da vahim bir bilgi veren iki kadın telgraflarında ‘‘hükümetten namusumuzu, ırzımızı kurtaramıyoruz’’ demekle yöneticilerin mevcut zorbalığa nasıl ortak olduklarını açık bir şekilde anlatmış olmaktadır. Telgrafi çeken iki kadın bundan daha acısının da İzmit sancağı ve Adapazarı kazası yöneticilerinin, bu vahim tecavüzü bilmiş olmaları olduğunu iletip ardından hayatlarının garanti altına alınması gerektiği noktasında devletten teminat isterler (BOA. DH. H. 66/ 4/ 2/ 1).

2.8. Kaçakçılık

Balkan Savaşları’ndan Birinci Dünya Savaşı’nın sonuna kadar olan zaman dilimi, suç türlerinden kaçakçılığı da artırma eğilimi taşımaktadır. Cephelerin gerisindeki köy ve kazalara özellikle tütün ve silah kaçakçılığı daha ön plana çıkmış gözükmektedir. Tütün ve silah, her ikisi de para etmesi ve savaş zamanında az bulunması nedeniyle değerliydi.

Kastamonu vilayetine bağlı bazı illerde kaçak olarak getirilen tütünlerin ihbar edilmesi üzerine konuyla ilgili uygun bir talimat almak üzere bir yazı ile ilgili bilgiler iletilmiş ancak bu süre zarfında sözü edilen kaçak tütünler ve elli kilo barut da saklandığı için yakalanamamıştır. Ayrıca tütün üretimi için toprakları uygun olmadığı halde kalitesiz tütünlerin üretimi yapılmaya çalışılıyordu. Burada amaç tütün üretimi yapmak değil herhangi bir ruhsata sahip olmayıp kaçakçılığı örtbas etmek için çiftçiliği kullanmaktı. Bu tarz tütünlere tek el idaresi tarafından el konulmaktaydı. Üretilen tütünlerin ise sadece bir kısmı depolara teslim edilmiştir. Kaçaklığın önlenmesi ve tütün üretiminin devlet kontrolünde olmasını sağlamak amacıyla kayıtlar tutulmaya çalışılmaktaydı. Yasa dışı olarak elde edilen tütün ve ürünlere devlet tarafından el konularak devlet hazinesine aktarılmakta kaçakçılara ise çeşitli cezalar verilmekteydi (BOA DH. İD. 110/ 6 /4 /1).

Bir kaçakçılık vakasına bakacak olursak yine devlet tekelinde olan silahların kaçakçılığının yapılmaya çalışıldığını görmekteyiz. Emniyet-i Umumiye Müdüriyetinden Bolu Mutasarrıflığına çekilen ve aciliyeti olduğu bildirilen bir telgrafta

İstanbul'da Düzceli Maksut adında birinin yasak olan bazı silah ve fişek türündeki maddede kumaş ve bez gibi ürünleri içerisinde gizleyerek Düzce'de bulunan kumaşçı Ali Efendi'ye gönderdiğinden bahsedilmiştir. Bu eşyaların ele geçirilmesi ve olayın takip edilerek kaçakçıların yakalanması asayişin sağlanması hususunda önem teşkil etmektedir. Çünkü silah suç işlenirken kullanılan aletlerin başında yer alıyordu (BOA DH. ŞFR. 9 /40 /1/ 1)

2.9. Firari Askerler Sorunu

Birinci Dünya Savaşı'nda farklı cephelerde birçok ülke ile savaş durumunda olan Osmanlı Devleti, savaşın olumsuz yönleri ve kötü seyrine karşı dirense de nüfus azlığı bakımından zor durumda kalmıştır. Seferberliğin ilanı için uygun bir ortamın olmaması, ayrıca askere gitmek istemeyerek kaçan birçok askerinin olması, devleti daha da kötü şartlara sürüklemiştir. Seferberliğin ilanı ile firari askerler sorunu Osmanlı Devleti'nin uğraştığı asayiş sorunlarından biriydi (Yaşar 2016: 7). Aşağıda yer alan belgelerde Bolu ve çevresinde gerçekleşen firarilik sorunu ile ne gibi çözümler ve önlemler alınmaya çalışıldığı tahlil edilmiştir.

Göynük takım kumandanlığının 2 Ocak 1918 tarihli derkenar suretinden anladığımız göre eşkıyalık ile meşgul olan firarilerin saklanmak için çeşitli yöntemleri bulunmaktaydı. Bunları sıralayacak olursak; memleketlerine yakın yerlerde eşkıyalık yapan firariler aranmaya başladıklarında ailelerinin yardımını alarak uzun süreler saklanabiliyor, böylece peşindeki müfreze ekiplerini atlatabiliyordu. Asayiş kuvvetleri ise bu durumu engellemek için eşkıyalık ile uğraşan kişilerin aileleri aynı bölgede bulunuyor ise onları sürgün etme yöntemi ile bu sorunu ortadan kaldırmaya çalışmıştır (BOA DH. EUM. 6. Şb. 30/ 28/ 3).

Bir başka yöntem olarak firarilik yöntemine bakabiliriz. Nallıhan ilçesinde eşkıyalık ile uğraşan bir çete grubu Göynük hudutlarına gelerek buralarda talan ile uğraşmaktaydı. Daha sonra kendi kazalarına tekrar döndüklerinde Bolu'da peşlerine takılmış olan müfreze ekiplerinin görev alanı dışına çıktıkları için firarilik sürelerini uzatmış oluyorlardı. İki kaza arasındaki yazışmalar ve yeni müfreze ekipleri

oluşturulması zaman aldığı için izlerini kaybettirerek yakalanmaları oldukça zor bir hale gelmiş oluyordu. Bolu sancağında bu gibi olaylar çok sık yaşandığı için nam salmış olan çetelere karşı özel ve ortalama on kişiden oluşan müfreze ekipleri kurularak bu ekiplerin herhangi bir görev bölgesi ile sınırlandırılmadan suçlular yakalanana kadar onları takip etmesi amaçlanmıştır (BOA DH. H. 65/ 58/ 3/ 1 BAO DH. H. 65/ 58/ 1/ 2).

Yine bir başka yöntem de, hali hazırda asker kaçağı olarak eşkıyalık ile uğraşan bu kişiler, peşlerindeki müfreze birlikleri atlatmak için askeri kıtalara dahil olarak kamufle oluyor ve bulunmaları oldukça zorlaşıyordu. Ayrıca uzun süre aynı coğrafyada kalarak bölgeyi iyi tanıyan eşkıyalar coğrafyanın kendilerine kazandırdığı avantajları da iyi değerlendirerek firarilik durumlarının devamını sağlıyorlardı (BOA DH. EUM. 6. Şb 30 /28 /3).

Bu firarilik örnekleri elbette devlet için sıkıcı bir durumdu ve buna karşı devletin de alabileceği bazı tedbirler bulunuyordu. Bunlardan biri, askerden kaçtığı anlaşılan bireylerin ordudaki kayıtları silinmesiydi. Bu olaya örnek olarak Ali Bin Ömer'in birliğinden firar ettiği Kastamonu vilayetine bildirilerek 31 Temmuz 1915 tarihli tezkire ile kaydının silinip gerekenlerin yapılması istenmiştir (BOA DH. EUM. MH. 92 /37 /1).

Asker firarilerin görüldüğü yerlerde artırılan denetimler, o bölgedeki olayların sayısını azaltsa da boşta kalan bölgelerde artış göstermesini tetikliyordu. Zonguldak'ta bulunan jandarmalardan bazıları artan şikayetler üzerine Düzce'ye çekilmiş ve Düzce'de asayiş ortamı tekrar sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat Düzce'de başarıya ulaşırken Mudurnu, Devrek ve Gerede'de problemler zuhur etmeye başlamıştır. Daha önceleri İzmit sancağında artan olaylar neticesiyle sadece asker firarileri yakalamakla görevli kalabalık bir müfreze ekibinin kurulması bölgede asayiş teminini kolaylaştırmıştır. Harbiye nezaretine yazılan 10 Eylül 1917 tarihli bir tahriratta aynı müfreze ekibinin Bolu'da da kurulması gerektiği, sayı olarak 300 kişilik bir ekibin kurulmasına müsaade edilmesi halinde bir ay zarfında bu sayının üç katı kadar firarinin orduya teslim edileceği taahhüt edilmiştir (BOA DH. EUM. 6. Şb 21/ 43 /6).

İzmit'teki müfrezelerden Düzce'ye geçen Halil isimli kişinin ayrılması üzerine onun talimatıyla firarilerin yakalanması için sancak Jandarma Kumandanı Binbaşı Hakkı Bey Düzce'ye atandı. Tüm köyler ve ormanlık alanlar aranarak yüz elli sekiz firari ve birçok suçlu yakalanmış ve bazıları öldürülmüş, bu olayın ardından firarilerden bazıları kendileri gelip teslim olmuşlardı (BOA DH. EUM. 6. Şb 22 /15/ 4).

Jandarma komutanlığının bu konuda zafiyete düştüğü zamanlarda firarilerin sayısı gün geçtikçe artmaktaydı. Elbette bu durum Dâhiliye nezaretini pek de memnun edecek bir şey değildi. Nezaret taşradaki jandarma birliklerini uyarmayı ihmal edemezdi. Dâhiliye nezareti jandarma birliklerinden seferberlik gibi önemli bir zaman diliminde jandarmanın gerekli özeni ve dikkati göstermemesi üzerine vazifelerini dikkatli bir şekilde yürütmeleri ayrıca firarilerin yakalanması ve bundan merkezin haberdar edilmesini istemiştir. (BOA DH. EUM. KLU. 6 /39 /1)

Firarilerin yaygın olarak görüldüğü yerlerin başında Düzce geliyordu. 11 Ağustos 1916 şifreli olarak yazılan bir kayıta beş gün içerisinde Düzce'de iki yüze yakın firari asker yakalanarak askerlik şubesine teslim edildiği bilgisi verilmiştir. Bu firarilerin içinde silahlı askerler de bulunuyordu. Bolu ve Mudurnu yollarında gerçekleşen çatışma neticesinde bazı askerler yaralı ve ölü olarak yakalanmıştır. Bunun dışında üzerlerinde eşya ve ticari malları ele geçirilmiş olan Şaki Kel Hüseyin ve arkadaşları yapılan araştırmalara rağmen ele geçirilememiş; yazılan bir ihbar üzerine askeri birliklerle kuşatılarak yakalanmaları planlanmıştır (BOA DH. ŞFR. 486 /18 /1 /1).

Dâhiliye nezareti ile Düzce'deki kaymakamlık ve jandarma birlikleri arasında iyi bir iletişim kurulmuş gibi gözüküyordu. Bu iletişim sebebiyle başarılı sonuçlar alındığını görüyoruz. 21 Ocak 1918 tarihinde kaza kaymakamı ile jandarmaların gayretleri neticesinde Düzce vakasında yirmi iki kişiden ibaret bulunan faillerden on altısı kısmen ölü veya diri olarak yakalanmıştır (BOA DH. ŞFR. 578/ 102/ 1 /1).

Jandarma müfrezeleri arama konusunda devletin güvendiği bir ekipti. Ancak bazen aralarında tartışma ve çatışmalar da çıkmıyor değildi. 15 Temmuz 1916 tarihinde

firarilerin takibini sağlayan jandarma m¼frezeleri arasında çıkan çatışma sonucu araya girerek olayı durdurmaya çalışan bazı kişiler yaralanmış veya şehit olmuş, jandarmaların bu kişileri araştırarak kendilerine ve ailelerine para yardımı yapılması istenmiştir (BOA DH. şFR. 525/ 59/ 1/ 1).

S¼vari jandarmaların gerekli ve mecburi olarak g¼r¼lmesi ¼zerine s¼vari jandarma mevkillerinin g¼çlendirilmesi başkumandanlık tarafından gerekli g¼r¼lm¼řt¼r. Bunun ¼zerine jandarma alay ve komutanlıklarına, jandarma umum komutanlığından tebligat g¼nderilmiř s¼vari jandarmaların orduya katılmaya mecbur oldukları ve asker kaçaklarının bir an ¼nce yakalanarak askerlik şubelerine alınması, ayrıca yakalanan firarilerden bir ikisinin k¼ylerinde idam edilmesi ve firar etme d¼ř¼ncesi olanların g¼zlerinin korkutulması ¼zellikle başkumandanlık tarafından tembih edilmiştir (BOA DH. şFR. 64/137/ 1 /1).

Merkezi h¼k¼met firarilerin yakalanması için sadece jandarma m¼frezelerine g¼venmiyordu. Farklı y¼ntemlere de başvuruluyordu; ki bunlardan biri de para ¼d¼lleriydi. 26 Mayıs 1917 tarihinde Bolu Mutasarrıfı Ali Seydi tarafından civarda bulunan asker kaçaklarının yakalanması için yedi bin kuruşun muhbirlerle ve diğerlerine verilmesi için tahsisat şubesinden havalesi talep edilmiştir (BOA DH. şFR. 555/ 31 /1 /2).

2.10. Eşkıyalık Faaliyetleri

Eşkıyalık kavramı devletin siyasi ve ekonomik olarak zayıflık g¼stermesi sonucunda ortaya çıkan, insanların canlarına kastederek mallarını zorla ele geçiren ve insanlara hem maddi hem de manevi y¼nden zarar veren bir teşkilatlanmadır. Osmanlı Devleti'nde de eşkıyalık faaliyetlerine oldukça sık rastlanılmakla birlikte şaki kelimesinin oğulu olarak eşkıya tabiri kullanılmıştır. Ayrıca celali, harami, haramzade, haydut gibi s¼zc¼kler de eşkıya kelimesinin yerine kullanıldığı g¼r¼lmektedir. Eşkıyalık genelde k¼t¼ olarak algılanmışsa da iktidarın baskıcı faaliyetlerine karşı halkın haklarını koruması y¼n¼yle iyi karşılanarak itibar g¼rd¼đ¼ de olmuştur. Eşkıyalık suçunun ¼ld¼r¼lme, el ve ayakları çapraz olarak kesme, asılma, s¼rg¼n edilme olmak ¼zere d¼rt

ayrı şekilde ceza sistemi vardır (Daşcıoğlu 2017: 303-304). Aşağıda bulunan belgelerde Bolu sancağı ve çevresinde gerçekleşen eşkıyalık faaliyetlerini ve uygulanan ceza yöntemlerini inceleyeğiz.

6 Temmuz 1914 senesinde Bolu Mutasarrıflığından Dâhiliye nezaretine yazılan bir yazıda bahsedilen olay Ankara'nın Nallıhan ilçesinde yağma ve talan yapıp birkaç kişiyi de öldürerek Mudurnu sınırına geçen ingeneleri konu almaktadır. Osmanlı resmi yazışmalarında adlarından kıpti olarak bahsedilen bu grup, asayiş birliklerini uzun süre uğraştırmış ve bazı kayıplar dahi verdirmiştir. Nallıhan'da işledikleri suçlar araştırılırken kaymakamlığın Mudurnu sınırına geçtiklerini Bolu Mutasarrıflığına rapor etmesinin ardından Mudurnu'dan takipleri için bir müfreze çıkartılmış, yaşanan çatışmada iki jandarmayı yaralayan kıpti etesi ayrıca bir orman korucusunu ve halktan da iki kişiyi yaralayarak Bolu tarafına doğru firar etmişlerdir. Bunun üzerine Bolu'dan çıkarılan müfrezelerden birisi tesadüfen Ömerler Köyü civarında kıpti etesi ile karşılaşmış, yaşanan çatışmada bir jandarma vurularak vefat etmiştir. Meydana gelen şiddetli çatışmadan sonra bölge coğrafyasının saklanmak ve iz kaybettirmek için elverişli olması ve gece karanlığının çökmesi ile tekrar firar etmişlerdir. Bu olayın akabinde Bolu ve civar sancaklara takip müfrezeleri çıkartılmış, Düzce civarında altı erkek ve iki kadından oluşan bir ingene çetesiyle karşılaşan jandarma birlikleri uzun süren çatışmaların ardından şahısları yakalasa da bunların bahsi geçen olayları işleyen çete olmadıkları, aksine başka bir silahlı ingene etesi olduğu anlaşılmış ve faillerin aranmasına devam edilmiştir (BOA DH. H 65/ 58/ 3/ 1).

Bolu'dan çıkartılan müfreze Seben tarafında izine rastlanılan çete ile Beypazarı Dudaş köyü civarlarında karşılaşmış, silahla direnen çete üyeleri arkalarında Nergis isminde İran pasaportlu dokuz yaşlarında bir kız çocuğu ve çok sayıda binek hayvanı bırakarak tekrar firar etmiştir. Çocuğun sorgulanmasının ardından bu kişilerin Bolu'daki olayları işleyen çete olduğu anlaşılmış ve isimleri Acem İsmail, Hüseyin, Kara Ahmet, Yakalı ve Koca Bıyıklı olarak tespit edilmiştir. Ayrıca yanlarında birisi ihtiyar olmak üzere üç kadın ve biri kız diğer erkek iki çocuğun bulunduğu da anlaşılmıştır (BOA DH. H 65/ 58/ 3/ 1).

Çoğu kez firara muvaffak olan bu çingene çetesi bölgede ciddi bir asayiş problemi oluşturmuş ve yakalanmaları için önceki müfreze birliklerinde görev almış jandarma erlerinden bir müfreze birlik oluşturularak, herhangi bir hudut tanımaksızın çetenin takibiyle meşgul olmaları için görevlendirilmiştir. Beypazarı içlerine doğru kaçtıkları anlaşılan çetenin bir süre burada hırsızlık yaparak stok biriktirdikten sonra izlerini kaybettirmek için iki hafta kadar herhangi bir olaya karışmadıkları ancak sonrasında tekrardan bir iki yaralama olayına bulaştıkları ve Ankara içlerine doğru ilerledikleri anlaşılmıştır. Bolu Mutasarrıflığı kendi alanından uzaklaşan bu çete için Dâhiliye nezaretini bilgilendirmiş ve çözüm üretilmesini istemiştir (BOA DH. H 65/ 58/ 3/ 1).

Dâhiliye nezaretinden 14 Temmuz 1914 tarihinde Ankara vilayeti ve Bolu Mutasarrıflığına gönderilen bir yazıda liva dâhilindeki Kıptilerin genellikle asayiş ihlal eden çeteler kurdukları çözüm olarak bunlardan silah barındıranların silahlarına el konulduktan sonra adliye makamlarınca gereğinin yapılmasına ve kimseye zararı dokunmayan çingenelerin de dikkatle takip edilerek buldukları yerde denetim altında tutulmalarına karar verilmiştir. Dâhiliye nezareti bölgeden gelen sürgün taleplerini ise; çingenelerin sürüldükleri yerlerde de aynı şikâyetlere sebep olacağı gerekçesiyle uygun bulmamış ve suçun cezalandırılması şeklindeki çözüm ile Balkan Savaşları'nın sonuna doğru soruna anlık tedbirler üretmeye çalışmıştır (BOA DH. H. 65 /58 /1 /2).

Birinci Dünya Savaşı'nın 1914 yılında başlaması ve Osmanlı Devleti'nin savaşa katılmasıyla Osmanlı içindeki eşkıyalık faaliyetleri hem Türkler hem de diğer etnik gruplar arasında artmıştır. Aşağıdaki belgelerde Bolu ve çevresinde Birinci Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği o yıllara ait eşkıyalık faaliyetleri sıralanmış bulunmaktadır.

Birinci Dünya Savaşı sırasında Bolu Mutasarrıflığından Dâhiliye nezaretine çekilen şifreli bir telgrafta, ismi belirsiz bir grup zanlının Keçi Ağılı köyünden Müdür Mehmet ile Hacı Hasan oğlu Vâhit'i zorla dağa kaldırarak 37 lira fidye aldıkları ve hükümetin takibatından kurtulmak için Hendek'ten İstanbul'a doğru orduya katılmak üzere yola çıkan gönüllü askerlere karıştıkları tespit edilmiştir. İşlenen suçlardan sonra sık görülen bir durum olan bu tarz hadiselerde yoklama defterlerine ismini yazdıran

askerler jandarma birliklerince tespit edilip yakalandıktan sonra asker kaçağı muamelesi gördükleri için Harbiye ve Dâhiliye nezaretleri arasında diplomatik problemlerin yaşanmasına da sebep olmuşlardır. Orduya katıldığı için hükümet tarafından affedileceğini düşünen birçok suçlu savaş döneminde asayiş probleminin büyümesinde etkili olmuş, nihayetinde Dâhiliye nezareti suç işledikten sonra orduya katılmak isteyen kişilerin askere alınmayacağı ve suçunun cezası ne ise verileceği konusunda açıklama yaparak halkın huzurunu sağlamak için caydırıcı bir açıklama sunmak istemiştir. Savaş şartlarının asayişsizliğe yol açışının birçok boyutundan birini bu belge üzerinden görebiliriz (BOA DH. ŞFR. 460/ 100/ 1/ 1). Ayrıca asayışı sağlamak için eşkıyalık olaylarında devlet denetimi sıkı tutulmuş ve başka yöntemlere de başvurulmuştur.

Bolu Mutasarrıflığından Dâhiliye nezaretine çekilen 13 Eylül 1915 tarihli şifreli telgrafta Düzce’de eşkıyanın takibi için 70 kişilik bir müfreze ekibi oluşturulduğu ayrıca eşkıyanın yakalanması için herhangi bir girişimde bulunanlara da Tahsisat-ı Mestureden 50 liralık ödenek ayrılması için talepte bulunulmuş; böylelikle asayişin sağlanmasında halkın da aktif rol oynaması hedeflenmiştir (BOA DH. ŞFR. 484 / 38/ 1/ 1).

Biri zabıt diğeri çavuş, ikisi nefer dört jandarmayı şehit eden şaki Kel Hüseyin’in yakalama çalışmaları sırasında Zâbit Ahmet Efendi ve yanındaki dört neferin Düzce kaymakamı deyimiyle ‘korkaklıklarından’ dolayı yakalanamamış olması Dâhiliye nezaretine rapor edilmiş şehitlerin intikamının alınması için çalışmaların hızlandırılması talep edilmişti (BOA DH. ŞFR. 485/ 27/ 1/ 1). Daha önceden mükâfat olarak istenen 50 liralık ödenek Mutasarrıf Ahmet Müfid Bey tarafından vatandaşlar arasından dört ve askerler içinden altı kişinin şaki Kel Hüseyin’i yakalama çalışmalarında göstermiş oldukları üstün çalışmalardan dolayı beşer lira ödül olarak dağıtılmıştır. Faaliyetlerden verim alındığı anlaşılmaktadır ki Bolu Mutasarrıflığı Tahsisat-ı Mestureden aynı görevler için elli liralık daha ödenek talep etmiştir (BOA DH. ŞFR. 493/ 1/ 1/ 1).

Eşkıyalığa yol açan faktörlerden biri de cephede savaşmak istemeyen askerlerin firar etmesidir. Kaçak durumuna düşerek Anadolu’nun çeşitli yerlerinde kabul göremeyen bu kişiler yakalandıklarında idama kadar varan cezalar alabilmekteydi. Geri

dönüşleri mümkün olmayan bu askerler Anadolu içerisinde de herhangi bir işte çalışmadıklarından hayatlarını idame ettirmek için eşkıyalığa başvurmakta silahlanarak dağlara çıkmaktaydılar. Savaş şartlarında vatandaşın çektiği birçok sıkıntının üzerine çeşitli yerlerde ortaya çıkan bu çeteler askeri birliklerle de sık sık çatışmakta ve kayıplar verdimekteydi. Bu olaylara örnek olabilecek bir hadisede olayın faili Düzce kazasında eşkıyalık yapan Kadioğlu İsmail'dir. Askerden kaçtıktan sonra eşkıyalığa başvuran İsmail, Düzce'de Şaban Çavuş müfrezesi ile tesadüfen karşılaşmış ve çıkan çatışmada ölü olarak ele geçirilmişti. Kendisine yardım eden kimliği belirsiz arkadaşı ise yaralı olarak kaçmıştı (BOA DH. ŞFR. 503/ 5/ 1/ 1).

Eşküyalar yalnızca Müslüman Osmanlı vatandaşları içinden değil diğer etnik gruplara mensup vatandaşlar arasından da çıkmaktaydı. Bunun temel sebebi ise savaş içerisinde bulunan iki milletin birbirine karşı işledikleri suçları meşru görmesinden kaynaklanmaktadır. Ermeni milletlerden ve Osmanlı vatandaşı olan Kerkenus nam-ı diğer Manuk oğlu Boğusu Veled Zakar ile yandaşları 4 Mart 1916 tarihli bir belgede bahsedildiğine göre Osmanlı Devleti'ne karşı giriştikleri hainlik suçlarından ötürü yargılanmış ve suçlu bulunmuşlardır. Vatana ihanet suçu ile idam cezasına çarptırılmış olan bu kişilerin cezaları onaylanmıştır (BOA BEO. 4401/ 330071/ 1/ 1).

Görevini layıkıyla yerine getirmeyen devlet adamları da halkın üst makamlara şikâyetlerine sebebiyet veriyordu. Hendek ve Karasu nahiye müdürlerinin rahat tavırlarının neden olduğu bölgedeki eşkıya olaylarındaki artış, Yanıkcivar, Balyankaya ve Sökülesuyu köyleri muhtarlarının Dâhiliye nezaretine yazdıkları şikâyet dilekçesi ile sonuçlanmış ve çözüm olarak Çamdağı mevkinde ek bir karakol kurulmasını talep etmişlerdir. Ayrıca aynı belgede asker kaçaklarının kurduğu birkaç çetenin de yakalanarak divan-ı harbe sevk olduğu bildirilmiştir (BOA DH. EUM. 5. Şb 25/ 17/ 1). Şikâyetlerin artmasına müteakiben yaşanan olaylar bölgede bu olaylarla mücadelede nam yapacak bazı kişilerin de ortaya çıkmasına sebep olacaktı. Düzce civarlarında faaliyet gösteren ve kendi adında bir çete ile anılan Haham Mehmet bölgede asayiş ihlal eden hareketlerde bulunmuş yandaşları olan Akçaşehir'in Kınık köyünden Ali, Tahirli köyünden Şükrü oğlu Ahmet ve Kurukavak Köyü'nden Ordulu Kavakoğularından Hacı İbrahim ile birlikte hareket etmiştir. Daha öncesinde bölgedeki

eşküyaya karşı birçok başarısı olan Düzce Jandarma Merkez Takım Kumandanı Vekili Hüseyin Çavuş tarafından civarda sıkıştırılarak çete lideri ve Şükrü oğlu Ahmet yaralı olarak kalan üyelerden ikisi canlı biri ölü olarak ele geçirilmiştir. Ayrıca yine Hüseyin Çavuş tarafından, dağdaki bir mandırada saklandıkları anlaşılan iki asker kaçağının teslim olmaları yönünde uyarılmalarına rağmen ateşle karşılık vermeleri sonucunda Nuhviran Bıçakçı Atik köyünden Çayakoğlu Cemal ölü olarak; Karasu nahiyesinin Cafer Bey köyünden Hüseyin oğlu Tahir ise elindeki cephaneler ile birlikte diri olarak ele geçirilmiştir. Bu takibatların sonucunda Hüseyin Çavuş, Jandarma tabur komutanı tarafından ödüle layık görülmüştür (BOA İ. DUİT 155/ 41/ 3 /1).

Yaşanan şiddetli çatışmalar eşkıyalar ile peşlerindeki askerler arasında nefreti de doğuruyor ve istenmeyen bazı sonuçlara yol açabiliyordu. Düzce'de eşkıyalık ile faaliyet gösteren Kazakzâde Çerkez Enver Düzce Takib-i Eşkuya Bölüğü Kumandanlığına silahsız olarak teslim olmuştur. Ancak bu şahıs, askerlerin şahsi kinlerinden dolayı uyguladıkları şiddet vasıtasıyla öldürülmüş, bunun üzerine askerlere soruşturma açılmıştır. Şeyhler nahiyesi müdürü Ömer Lütfi'nin şikayeti üzerine ortaya çıkan durum incelenerek faillerinin cezalandırılması için tahkikat başlatılmıştır. Böyle olayların duyulması eşkıyanın teslim olmasını engelleyeceği için hükümet bu olayları engellemeye çalışmıştır (BOA DH. ŞFR. 91/ 206/ 1/ 1).

Teslim olmasına rağmen ölen eşkıyalar bulunduğu gibi, aftan faydalanarak teslim olmuş kişilerin de tekrar eşkıyalık faaliyetlerine döndükleri görülmektedir. Düzce çevresinde eşkıyalık ile uğraşıp daha sonra aftan faydalanarak teslim olan şahıslardan Nazar, Edhem, Enver ve Nazif İstanbul'dan firar ederek yeniden eşkıyalık faaliyetlerine dönmek amacı ile yola koyulmuş, bunlardan bir kısmı yakalanarak yeniden yargılanmak üzere hapsedilmiş; kaçanları yakalamak için takip müfrezeleri kurularak önlem alınmaya çalışılmıştır (BOA DH. ŞFR. 595/ 80/ 1/ 1). Bu tarz firari eşkıyaların en kısa sürede yakalanarak verecekleri zararın önüne geçmeye çalışmak hükümetin birinci önceliklerindendi. Yine firari askerlerden oluşan kişilerin kurmuş olduğu bir çetenin verdiği zararı bahsedeceğimiz olayda görebiliriz. Bartın'da Çukur köyünden Tahsin oğlu Ahmet'in Dâhiliye nezaretine gönderdiği bir telgrafta Uluköy'de Nuri'nin önderliğinde asker firarilerinden oluşan sekiz kişi askeri kıyafetleri içerisinde Ahmet'in

önünü keserek yetmiş lirasını gasp etmiş ancak Ahmet'in iddiasına göre gerekli makamlara müracaat etmesine rağmen bu kişilerin takibi ve yakalanmasına yönelik herhangi bir çalışma yapılmadığından durumu şikâyet eder nitelikte bir telgraf ile vaziyeti bildirmiş ve olumlu geri dönüş almıştır (BOA DH. EUM. 6. Şb. 14/ 28/ 4). Halkın bu tarzdaki endişelerini gidermeye çalışan Osmanlı Hükümeti merkeze gelen yazılarda olayları araştırıyor ve iddiaların gerçeği yansıtıp yansıtmadığını ise titizlikle inceliyordu.

Zonguldak'ın Kerpiçlik mevkiindeki ocakların çevresinde dolaşan silahlı kişilerin tehlike arz edebileceği sebebiyle endişe yaratması üzerine ocak çalışanları tarafından şikâyet edilmesiyle olay araştırılmış ve yapılan tahkikat sonucunda bu kişilerin eşkıya olmadığı, civarda dolaşan dört Laz bekçi ve dört jandarma oldukları anlaşılmış; endişenin yersiz olduğu bilgisi ocak çalışanlarına iletilmişti (BOA DH. MUİ. 166/ 52/ 4).

Bir başka önemli sorun ise bu yazılmaların yapılmasında önemli rol oynayan Posta Telgraf ve Telefon Nezâretine eşkıya tarafından yapılan saldırılardır. Savaş döneminde para, mektup ve kıymetli eşya gibi önemli malzemenin sevkiyatını yapan bu kurum ayrıca dönemin önemli haberleşme aracı olan telgraf hizmetini de bünyesinde barındırmaktadır. Posta arabalarının, şehirler arasında gittiği süreçte ıssız yerlerde eşkıya tarafından sık sık saldırıya uğradığı görülmektedir. Önlem olarak posta araçlarını korumakla görevli jandarma birlikleri görevlendirilse de bazen üstün konuma geçen eşkıyalar jandarmaları yaralayarak araçlara saldırılar düzenlemektedir. 5 Ağustos 1917 tarihli Dâhiliye nezaretine yazılmış bir yazıda Kastamonu'dan çıkışı yapılmış postaların Bolu ve Düzce arasında eşkıya tarafından saldırıya uğradığı bildirilmiştir. Olay üzerine postalara gerekli sayıda jandarmanın nezaret etmesi yönünde talepte bulunulmuştur (BOA DH. EUM. 6. Şb 19/ 42/ 4).

Başka bir posta arabasına saldırı ise aşağıda anlatılacağı şekilde gerçekleşmiştir. Bolu Mutasarrıfı Cemal Azmi Bey'den Dâhiliye nezaretine 22 Aralık 1912 tarihli telgrafta; saat 04:30 sıralarında Düzce'ye bir saat mesafede Kıpti mahallesi adlı mevkide gayrimüslim üç şahsın Bolu'ya gelmekte olan posta aracına silah attıkları mermilerden jandarmanın ve posta hayvanından birisinin yaralandığı, ancak postaya bir

zarar verilmediği, jandarma zabitanın kafi bir kuvvetle kendilerini savunduğu şekilde rapor edilmiştir (BOA DH. H. 65/ 40/ 3/ 1). Yaşanan bu olay üzerine saldırının failleri aranmaya başlanmıştır. Dâhiliye nezareti Muhaberat- 1 Umumiye Dairesi'nden, Posta Telgraf ve Telefon nezaretine 23 Aralık tarihli yazılan yazıda, saldırının faillerinden ikisinin yakalandığı gibi üçüncü şahsın da takibine devam edildiği bildirilmiştir (BOA DH. H. 65/ 40/ 1/ 1).



III. BÖLÜM

3. SUÇLARA KARŞI ALINAN TEDBİRLER VE CEZALAR

3.1. Suçlara Karşı Alınan Tedbirler

Eşkivalık / çetelik sorunu savaş zamanlarında (Balkan ve Birinci Dünya Savaşı) devleti ülke sınırları içinde çok zor durumda bırakıyordu. Bir yandan birçok cephede düşmanla mücadele eden devlet, içeride eşkıya / çete faaliyetleri ile mücadele ederek enerjisini boş yere harcamış ve yıpranmıştır. Bunun farkında olan Osmanlı yöneticileri savaş zamanında da olsa içeride otorite boşluğuna meydan veremezdi; bir takım tedbirlere başvurmak, mağdur durumda kalan sıradan vatandaşlarını korumak zorunda olan devlet, çok çeşitli önlemler alacaktır. Şimdi bu önlemleri tek tek incelemeye geçebiliriz.

3.1.1. Silah Kullanımının Engellenmesi

Suç işleme potansiyeli yüksek görülen kişilerin silaha ulaşması zorlaştırılarak yaşanacak olumsuz durumlar ortaya çıkmadan engellenmeye çalışılmıştır. Yaşama hakkı devletin insanlara sağlamakla yükümlü olduğu temel hak ve özgürlüklerin en başında geldiğinden dolayı hayati tehlike altında bulunan ve nefsi müdafaa amacı ile silah bulundurmaya mecburiyetinde olan kişilerden ruhsat harcı alınmaması kararı uygulanmıştır. Bolu Mutasarrıfı Süleyman Kami Bey tarafından Dâhiliye nezareti'ne 19 Mart 1912 tarihinde yazılan ve silah taşıyacaklara verilecek olan matbu izin evraklarının yollanması talebi ile bir belge gönderilmiştir. (BOA DH. İD. 133/ 10 / 98/ 1)

Bu belgeden silah kullanacak olan kişilerin devlet kontrolü altında tutulmaya çalışıldığını anlayabiliriz. Kayıt altına alınan silahlar herhangi bir teftiş ve suçun tespiti

amacıyla incelemeye alındığında suçluya ulaşmayı büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır. İşlenen suçlara bakıldığında bunların büyük bir bölümünde silah kullanımının gerçekleştiği barizdir. Bu nedenle silah satan dükkânların devlet kontrolünde olması büyük önem arz eder. Sadece devletin ruhsat verdiği işletmelerde silah satımının yapılması, silah almayı talep eden kişilerde yine devlet tarafından verilen taşıma ruhsatlarının bulunması şartı ile gerçekleşmekteydi.

Bolu sancağı mutasarrıflığından Dâhiliye nezaretine yazılan 7 Şubat 1915 tarihli bir yazıdan, anlaşıldığına göre Bartın silah dükkanlarında mevcut dokuz milimetre ve ondan fazla çaptaki revolverlerin ceza kanununun yüz altmış altıncı maddesine ilâveten yayınlanan kanun gereği toplanmış ancak bazı silahların bu kanun yayınlanmadan önce ruhsat verilerek kayıt altına alındığı anlaşılmıştı. Ancak insanları mağdur etmemek adına burada bulunan silahlar sahiplerine tekrar teslim edilmişti (BOA DH. EUM. 6. Şb. 8/ 17/ 12).

Devletin müsaade etmediği kişilerin silah ve patlayıcı bulundurması ise kesinlikle hoş görülmemiş ve cezası ağır olmuştur. 20 Aralık 1915 tarihinde Harbiye nezaretinden çıkan ve Harbiye Nazırı Enver imzalı belgede Bolu'nun Ermeni mahallesinden Badik oğlu Bağdasar'ın, verilen müddet içerisinde nezdinde bulunan dinamit ve fitilleri teslim etmediği anlaşılmış; silah, cephane ve mevâdd-ı meşgalenin askeriye teslimi hakkındaki kanunun ikinci maddesi gereği idamına karar verilmiştir. Ancak zanlının 18 yaşını henüz doldurmamış olmasından ötürü mülkiye ceza kanunnamesinin kırkıncı maddesi gereği hükmü on beş sene hapis cezasına çevrilmiştir (BOA İ. HB. 179/ 6/ 1/ 1). Ancak onlar kadar şanslı olmayanlar da vardı. 18 Eylül 1915 Tezkereye cevap olarak bir Sadâret Umûr-ı Mühimme Kaleminden Harbiye nezaretine yazılan 20 Eylül 1915 tarihli yazıdan anlaşıldığına göre, yine verilen müddet içerisinde ellerindeki silahları teslim etmedikleri görülen Papaz oğlu Saragan ile İstapan oğlu Mukab Aleksî'nin idamlarına karar verilmiştir (BOA BEO. 4376/ 328198/ 1/ 1).

Benzer bir şekilde ellerindeki silahları teslim etmemelerinden ötürü İsteyan veledi Tatbus ile refiklerinin idamlarına dair Bolu Divan-ı Harb-i örfisinden verilen karar onaylanmıştır. Silah kullanma potansiyeline sahip kişiler hakkında hükümet sert durarak asayişin bozulması engellenmeye çalışmıştır (BOA BEO. 4390/ 329181/ 1/ 1).

3.1.2. Eşkıya ve Firarilerin Yakalanması

2 Şubat 1913 tarihli 495 numaralı Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'nden Bolu sancağı mutasarrıflığına yazılan bir tahriratta, Ocak ayı için gönderilmiş olan cinayet suçluları cetvelinde yer alan faillerin tamamının Şubat ayı içerisinde yakalandığı rapor edilmiştir. Buradan merkez ve taşra arasında suçun raporlanması ve suçlunun yakalanması sürecinin ne kadar hızlı olduğunu görmekteyiz. Gene aynı raporda yakalanan suçlulardan Düzce'de bir kaç tanesinin firar ettiği beyan edilmiştir. Düzenin tam anlamıyla kusursuz olmadığı da aşikârdır. Aksaklıklardan faydalanan suçlular açıkları kullanarak firar etmekte ve aramaları devam ettiği süreçte emniyet kuvvetlerinin gücünü bölerek asayiş mekanizmasında kırılmalara neden olmaktadır. Ülke genelinde asayiş sağlamaktan sorumlu olan Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü bu gibi olaylar hakkında titiz davranarak kaçan suçluların buldukları bölgede arama çalışmaları yapılması ve suçluların bir an önce tekrar ele geçirilmesi konusunda Bolu mutasarrıflığını uyarmıştır. Burada suçu önlemek ve suçluyu ele geçirmek için merkez ve taşra arasındaki iletişimin ne şekilde işlediğini de görmüş oluyoruz (BOA DH. EUM. EMN. 18/ 3/ 4).

Firarilik durumunun devam etmesi için kaçakların birçok yöntemi vardı. Yaşadıkları bölgede eşkıyalık yapan bazı bireyler kan bağına bulduğu kişilerin de aynı bölgede ikamet etmesinden dolayı onları kendi lehinde işler için kullanmışlardır. Eşkıyaya yardım ve yataklık eden firari aileleri onları kendi yanlarında gizleyerek gün yüzüne çıkmaktan kurtarmıştır. Durumun anlaşılması üzerine hükümet eşkıyaların faaliyet gösterdiği bölgede aile yakınları yaşıyor ise onları sürgün ederek bu faaliyetleri engellemeye çalışmıştır. İzmir'de uygulamasını gördüğümüz bu durum Anadolu'nun farklı vilayetlerinde de duyulmuş Düzce'de artan şikâyetlere binaen Mutasarrıf Reşat

Bey Dâhiliye nezaretinden uygulamanın bu yörede de tatbik edilmesi için izin istemiştir (BOA DH. ŞFR. 577/ 77/ 1/ 1).

Eşkîyalık faaliyetlerinde bulunan şahısların topluma yeniden kazandırılması adına da bazı uygulamalar görülmektedir. Dağlarda uzun süre yaşayan eşkıyalar bölge coğrafyasını iyi bilmekte ve savaş ortamında bu bilgileri askeri yönden avantaja çevirme noktasında iyi birer kaynak olmaktadır. Çanakkale cephesinde bulunan ağır askeri şartlarda on dokuz kişilik bir eşkıya çetesi kılavuzluk yapma şartıyla affedilerek jandarmanın içinde istihdam edilmiş ve buna benzer 43 kişi daha kılavuzluk ile görevlendirilmiştir. Eşkîyanın dağdan kurtulmak için bir çıkış olarak gördüğü bu yöntem Anadolu'da çeşitli noktalarda talep bulmuş ve bunun üzerine Dâhiliye Nazırı İsmail Bey tarafından bir genelge yayınlanarak bir takip müfrezesinin en fazla on kişiden oluştuğu ve bunların içerisinde en fazla iki kılavuz istihdam edilebileceği bu sebeple dağdan inen her eşkıyanın jandarma içerisinde istihdam edilmesinin uygun olmayacağı beyan edilmiştir. Küçük çaplı da olsa işe yarar bir yöntem olarak görebileceğimiz bu uyguma ile eşkıyalık olayları azaltılmaya çalışılmıştır (BOA DH. ŞFR. 90/ 104/ 1/ 1).

Eşkîyalığı önleme yöntemlerinden birisi de toplu af çıkartarak dağdaki şahısların topluma yeniden kazandırılmasını sağlamaktır. Bu bağlamda eşkıyaya yönelik genel bir af çıkartılarak belirli şartlar altında teslim olan kişilerin suçlarının affedileceği yönünde bir genelge yayınlanmıştır. Af kapsamında teslim olan kişilerden başka aftan haberdar olmayarak geç teslim olan veya bir süre faaliyetlerini devam ettiren eşkıyalar da daha sonraları teslim olmak istemişlerse de hıyanet ve şekavette bulunmuş kişilerin durumunun değerlendirilmesi için Dâhiliye nezareti Umumi Jandarma Kumandanlığı tarafından bir genelge yayınlanarak bunların tesliminin nezarete malumat verilerek gerçekleştirilmesi istenmiştir (BOA DH. ŞFR. 91/ 100/ 1/ 1).

Bir başka caydırıcı etmen olarak bölgelerdeki kolluk kuvvetlerinin artırılması eşkıyalar ve kaçakların yakalanması konusunda büyük önem arz etmekteydi. Bolu Mutasarrıfı Ali Seydi Bey'in Dâhiliye nezaretine yazdığı bir tahriratta Göynük'te süvari ve piyade olarak bulunan jandarmanın sayısının toplamda on dokuz adet olduğu ve

bunlardan altısının da, merkez livaya göreve gönderildiği ifade edilmiştir. Kazanın bu sayıda asker ile kaçak ve suçlulardan arındırılmasının mümkün olmadığını her ne kadar önceleri harp durumunda olan memleketin her tarafında durumun böyle olduğu jandarma tabur kumandanlığınca izah edilmiş olsa da doksan saatlik muhiti haiz olan kazanın güvenliği için livâ esas kadrosunun hadd-i lâyıkhına olamazsa bile elden geldiği kadar artırılması için bir tahrirat yazılmıştır. (BOA DH. EUM. 6. Şb./ 16/ 40/ 4).

3.1.3. Sürgün Cezası

Hükümet aleyhinde fikirlere kapılan ve muhalif bulunan devlet memurları sürgün edilerek ya da görevden alınarak cezalandırılmakta, böylelikle herhangi bir kalkışma hareketinin önüne geçilmekteydi. Aynı sürgün cezaları çeşitli suçlara karışmış olan bireyler hakkında da uygulanabilmekteydi. Bu tarz olayları incelersek; ilk olarak Bolu Muhacirin Memuru Rahmi Bey ile Kâtibi Süreyya Bey karşımıza çıkmaktadır. Mutasarrıf Ali Sami Bey'in yürüttüğü tahkikat neticesinde adı geçen ikilinin herhangi bir grupla iletişimi belirlenememiş olsa da bunların birlikte hareket ettiği ve ayrılmaları gerektiği yönündeki öneri neticesinde farklı mahallelerde görevlendirme yapılarak olası gruplaşmaların önüne geçilmek istenmiştir (BOA DH. EUM. 1. Şb. 8/ 2/ 10).

Benzeri bir muhalefet olayını ise Bolu Sultanisi Arapça Muallimi Beyrutlu Nuri Abbas Efendi hakkında yapılan yazışmalarda görüyoruz. Kendisinin hükümet karşıtı hal içerisinde bulunduğu anlaşılması üzerine, görev yerinde yapılacak değişimin ne şekilde olacağı Maarif nezaretinden Dâhiliye nezaretine çekilen bir telgraf ile belirlenmeye çalışılmıştır (BOA DH. EUM 1. Şb. 8/ 3/ 10).

Bolu'da gizli bir muhalif gurubun yapılanması içerisinde bulunan Şerif Sadeddin Paşa ve kondüktör İbrahim Efendi'nin , Hacı Kamil isminde Çerkez ümerâsından birinin çiftliğinde toplanarak faaliyetlerini planladıkları Dâhiliye nezaretine yansımış ve bu kişilerin derhal görevden alınarak Dîvân-ı Harb-i Örfiye teslim edilmeleri Bolu Mutasarrıflığından istenmiştir (DH. ŞFR. 80/ 48/ 1/ 1).

Sadaret Tahrirat Kaleminden , Harbiye nezaretine 16 Kasım 1912 tarihinde yazılan bir yazıda sürgün yerleri olan Kastamonu ve Bolu'dan firar etmeleri akabinde

tekrar yakalanarak üçer ay pranga cezasına mahkum edilip, mahkumiyet sürelerini tamamlamış olan Dürzi taifesinden İbrahim bin İsmail Safir ile Yusuf Bin Kasım tekrar sürgün yerlerine iade olunmaları 11 Aralık 1912 tarihli tezkire ile onaylanmıştır (BOA BEO. 4113/ 308456/ 1/ 2).

3.1.4. Asker Yakınlarının Can Güvenliğinin Sağlanması

Askerdeki erlerin geride bıraktıkları ailelerinin korunması hususunda hükümet hassas davranıyordu. Bahriye nezaretinden Dâhiliye nezaretine 16 Eylül 1912 tarihli yazıdan anlayacağımız üzere Direne Vapuru personelinden Karadeniz Ereğli'sine tabi Alaplı nahiyesinin Alioğlu köyü ahalisinden Kuşoğlu Ömer bin Hasan'ın memleketinde bulunan nikahlısı, Değirmenci Alinin oğlu Emir Ali tarafından zorla dağa kaldırılarak istismarda bulunup salıverdiğinden bahsetmiş, bu kişi hakkında kanuni işlem yapılması isteğinde bulunarak verdiği arzuhali nezarete göndermiştir.

Bahriye Dairesinin ifadesince her türlü mukaddes hukuk hükümetin emanetine bırakılmıştır. Vatanın muhafazası için silah altına alınmış bir askerin hukuku bazı serseri ayaktakımı tarafından bu şekilde tecavüze uğrarsa böyle bir halin gerek er ve gerek askerlik hizmeti üzerinde göstereceği kötü tesirin izahı yapılamazdı. Bu işin faili uygulanacak ceza maddesinin diğerlerine de ibret olmak üzere en ağırının seçilmesi için mahallerine önceden tebligat yapılması şeklinde olmuştur (BOA DH. H. 65/ 43/ 4/ 1).

Dâhiliye nezareti Muhaberat-ı Umimiye Dairesinden, Bahriye nezaretine 8 Şubat 1913 tarihli yazıda Ereğli kazasının Alaplı nahiyesine bağlı Alioğlu köyünden ve Direne vapuru personelinden Kuşoğlu Ömer Bin Hasanın eşine yapıldığı iddia edilen yukarıdaki saldırının doğru olmadığı Bolu Mutasarrıflığından bildirilmişti. Tahkikat yapılarak sonuçta olayın aydınlatılması sağlanmıştı (BOA DH. H. 65/ 43/ 1/ 1). Her ne kadar olay gerçeği yansıtmamış olsa da devletin koyduğu net tavır asker aileleri konusundaki hassasiyeti gözler önüne sermektedir.

3.1.5. Görevden Alma

Osmanlı modernleşme süreci ile başlayan merkezileşme akımı asayiş alanında da kendisini göstermiş ve iç güvenlik unsurlarında merkezden kısmen bağımsız hareket eden birçok merci kaldırılarak valilerin emrinde görev yapan zaptiye birlikleri kurulmuştur. Bununla da yetinmeyerek Bu birliklerin zabıtları direkt olarak merkezden atanmıştır. Bolu Mutasarrıfı Cemal Bey'in 12 Ekim 1912 tarihinde Dâhiliye nezaretine gönderdiği telgrafta bahsi geçen olay 10 Ekim 1912 tarihinde Zonguldak kaymakamı Nikolaiki Efendi'nin kudretsizliği sebebiyle bayram sıralarında kaza dahilinde tüccarlardan bazıları ile işçi grubundan kişilerin önüne geçilerek paraları alınma ve alenen silah atılmak gibi bazı olaylar yaşanmıştır. Bu olaylara sebebiyet vermekle suçlanan Nikolaki Efendi memuriyetten alınarak yerine bir vekil tayin olunmuş ve böylece Zonguldak kazasında emniyet sağlanmıştır. Söz konusu kaza ile diğer bazı kazalarda muameleatin hakkıyla yerine getirilmesi için 5 Ekim 1912 tarihli üç adet şifreli telgrafnamede gereğinin yapılması istenmiştir (BOA DH. H. 65/ 33/ 2/ 1).

Nahiye müdürleri ve kaymakamları, merkezi otoriteye herhangi bir kalkışma hareketinde bulunma ihtimallerine karşı sıkı denetim altında tutulmuştur. Particilik yapılan ve muhalif siyasi görüşlere tabii olduğu anlaşılan yetkililer görevden alınarak haklarında tahkikat başlatılmıştır. Örnek olarak Dâhiliye nezaretinden çıkan 5 Aralık 1912 tarihli belgede Adapazarı kaymakamıyla İznik, Akyazı, Hendek ve Karasu nâhiyesi müdürlerinin siyaset ve fırkacılıkla meşgul olduğu ve halkı fesada sürükledikleri gerekçesiyle görevlerinden alındığını görüyoruz (BOA DH. MUİ. 164/ 35/ 3/ 1).

Eşkiya ile işbirliği içerisinde bulunan devlet memurları da aynı muameleye maruz bırakılarak denetim mekanizması canlı tutulmaya çalışılmıştır. Çerkes Musa, Ragıp ve Sapançalı Hakkı çetelerini takip ve derdest ile görevlendirilmiş olan Mülâzım Cemal Efendi bu çete ve yandaşları ile birçok kez temaslarda bulunmuştur. Beklenmedik bir şekilde İstanbul'a yolculuğa çıkan Cemal Efendi Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü'nün dikkatini üzerine çekmiş ve 8 Eylül 1917 tarihli Bolu ve İzmit mutasarrıflıklarına yollanan telgrafta kendisine hissettirilmeden yolda ve İstanbul'da

kimlerle görüştüğü ve neler yaptığının takip edilmesi istenmiştir (BOA DH. ŞFR. 7/ A/ 62/ 1). Eşküyayı takip ile görevlendirilmiş askerleri keyfi olarak kişisel işlerinde kullandığı gerekçesiyle Cemal Efendi'nin yanındaki altı asker Gerede'den geriye döndürülmüş ve kendisi de Adapazarı'nda tutuklanarak üzerinde bulunan tüm deliller, incelenmek üzere el konulmuştur (BOA DH. EUM. 1. Şb 7/ 29/ 23). Üzerinden çıkan mektuplar incelenmiş ancak şüpheye yer bırakacak bir delile rastlanılmamıştır (BOA DH. EUM. 1. Şb/ 7/ 29/ 31).

Kastamonu valisinin Dâhiliye nezaretine 25 Eylül 1917 tarihinde yazdığı şifreli bir telgraftan anlaşıldığı üzere Cemal Efendi'nin Sapançalı Hakkı ile mektuplaşmasının sebebi Çerkez Musa'yı yakalamak olduğu tahmin edilmişti. Ayrıca kendisini eşkıya ile işbirliği yapmaktan dolayı suçlayan Şeref Efendi'nin pek güvenilir bir kimse olmadığı da göz önünde bulundurularak ancak yazılan mektupların bulunmasından sonra Cemal Efendi hakkında net bir karar verilebileceği Kastamonu Valisi Atıf Bey tarafından bildirilmişti (BOA DH. EUM. 1.Şb/ 7/ 29/ 35).

Görevlendirdiği kolluk kuvvetlerini denetim altında tutarak asayiş ortamının bozulmasını engellemek isteyen Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti yer değiştirme ve denetim uyarı gibi bazı uygulamalar ile icra mercilerini kontrol altında tutmak istemiştir. Umum Jandarma Komutanlığından, eşkıyaların gösterdikleri faaliyetleri engellemekle görevli memurların vazifelerini ne derece yerine getirdiklerinin teftiş edilmesi, görevi suiistimal edenlerin cezalandırılması yönünde vilayetlere telgraflar çekilmiştir. Yapılan denetimler ile kurumlar bu konuda teyakkuzda tutulmaya çalışılmıştır (BOA DH. ŞFR. 91/ 252/ 1/ 1).

3.1.6. Toplumsal Düzeni Bozan Yer ve Şahıslara Karşı Alınan Tedbirler

Nâfia Nezâreti tarafından Dâhiliye nezaretine yazılan 29 Ocak 1914 tarihli bir tahriratta yarım kalan yol inşaatlarının bulunduğu bölgelerde suç oranlarının yüksek olması sebebiyle buralarda vuku bulan olayların engellenmesi için gerekli tedbirlerin alınması istenmiştir (BOA DH. EUM. EMN. 50/ 24/ 7). Casusluk amacıyla askeri bölgelere yakın yerlerde güvercin kullanan şahıslar tespit edilerek haklarında tahkikat

başlatılması ve şüpheli görülen kişilerin Divani Harbi Örfiye teslim edilmesi Dâhiliye Nazırı Talat Bey tarafından tüm vilayetlere gönderilen telgrafta emredilmiştir (BOA DH. ŞFR. 47/ 291/ 1/ 1).

Emniyet-i Umûmiye Müdüriyetinden Bolu Mutasarrıflığına 1918'in Şubat ayında çekilen telgrafta ise mahalli asayışı ihlal ettiği tespit edilen şahısların delileriyle birlikte Divan-ı Askeriye'ye teslim edilerek yargılanmaları talep edilmiş ve toplum denetim altında tutulmaya çalışılmıştır (BOA DH. ŞFR. 84/ 140/ 1/ 1).

3.1.7. Ödül Yöntemi

Çetelerin yakalanması için gerekli olan konum bilgilerini paylaşan veya başka şekillerde yardımcı dokunan muhbirlerle hükümetçe ödüller verilerek insanlar teşvik edilmeye çalışılmış; kurulan bilgi ağı sayesinde suçluya müdahale süreçlerini kısaltmak amaçlanmıştır (BOA DH. EUM. 6. Şb/ 29/ 3/ 5).

Eşkivalık bölümünde adından bahsettiğimiz şaki Kel Hüseyin'i yakalayacak kişilere elli lira ödül Bolu Mutasarrıflığı'na yollanarak suçlunun yakalanması özendirilmişti (BOA DH. ŞFR. 493/ 1/ 1/ 1). Bolu kazasının yaylalarıyla Kıbrısçık, Çarşamba nahiyeleri ve Gere de kazası yaylalarında asker firarlarından oluşan çeteler tarafından yolcuların gasp edilmesini engellemek için livânın jandarma kuvvetlerinden takip müfrezeleri kurulmuş ancak bu tedbir yeterli görülmemekle istihdam edilecek muhbirlerle ve fedakarlığı görülecek jandarma efrâdına ödül olarak verilmek üzere yedi bin kuruşluk ödeneğin çıkartılması talep edilmiş; böylelikle firarilerin yakalanması hızlandırılmaya çalışılmıştı. (BOA DH. EUM. 6. Şb. 16/ 7/ 4)

Yalnızca dışarıdan insanların değil görevi suçluları yakalamak olan kişilerden de işlerini layıkıyla yerine getirenlerin ödüllendirilmesi sağlanarak şahıslar teşvik edilmiştir. Örneğin Düzce jandarma merkez takım kumandanı vekili Hüseyin Çavuş'un bir ay içerisinde 500 civarında asker kaçağı ve çete üyesini yakalaması ardından Düzce'de faaliyet gösteren "Hahan Mehmet" çetesini üyeleriyle birlikte ele geçirilmesi üzerine Düzce'de bulunan Tabur Kumandanı tarafından hükümete yazılan bir yazı ile

beşinci rütbeden bir kıt'a mecidî nişanıyla ödüllendirilmesi istenmişti (BOA İ. DUIT. 155/ 41/ 3/ 1).

3.1.8. Suç İle Mücadele Edecek Kurumların Güçlendirilmesi

Harp nedeniyle suçlar artarken suçluları yargılamakla görevli mahkemelerin işleri de buna paralel olarak artmaktaydı. Daha önceleri kapatılan Bolu Divan-i Harb-i Örfisinin Dâhiliye nezareti Emniyeti Umumiye Müdüriyetince Ordu-yu Hümayun Başkumandanlık makamına çekilen aşağıda göreceğimiz telgraf ile yeniden açılması talep edilmiş; böylece suçluların yargılanması işi hızlandırılmak istenmiştir. Telgrafa cevap olarak gönderilmiş belgelerden anlayabileceğimiz üzere Bolu'da bir divani harbi örfi açılmasına müsaade edilmiş ancak daha önceleri belirli konularda hangi mahkemelerin yetkili olduğu kararlaştırıldığından, karışıklığa sebep vermemek adına Bolu'daki divan-i harbin yalnızca idare-i örfiyeye ait olayları karara bağlayabileceği belirtilmiştir (BOA DH. EUM. 6. Şb. 51/ 15/ 4).

Yargıdan başka emniyet güçlerinin görev yaptığı binalar da güçlendirilmeye çalışılmıştır. Bolu Sancağı Polis Merkez Memurluğu tarafından Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti'ne yazılan tahriratta Bolu bir polis merkezi kurulmasının gerekli olduğu, gider tespiti için yapılan keşifte yüz elli bin kuruşluk bir ücretin sarf edilmesi gerektiği beyan edilmiştir. Ancak Merkez Memuru İsmail Hakkı Bey'in beyanına göre bu işin yapımında kullanılacak arazinin eski bir taş ocağı arazisi olduğu ve bina yapımında buradan çıkarılacak taşların kullanılacağı beyan edilmiştir. Ayrıca yapımda çalışacak işçilerin hapisane mahkûmlarından seçilerek işçi ücretinin oldukça düşük bir pay tutacağı bildirilmiştir. Yörenin doğal kaynak yönünden bol kereste barındırması ve yöre halkının da bu tarz bir işe vereceği desteğin aşikâr olmasından dolayı kerestecilerden alınacak yüksek iskonto oranında maliyetleri epey düşüreceği aşikâr görülmüştür. Belirtilen şartlar göz önünde bulundurularak inşaat için müsaade buyrulması Merkez Memuru İsmail Hakkı bey tarafından talep edilmiştir (BOA DH. EUM. MH. 158/ 15/ 1).

3.1.9. Hapishaneler

Bir devlet dairesi olarak görebileceğimiz hapishaneler de diğer devlet kurumları gibi yıpranmış ve bunun için çeşitli oranlarda aciliyet durumuna göre bütçeler ayrılarak tamiratları gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu işin tespiti Dâhiliye nezareti tarafından gerçekleştirilirken finansmanı Maliye nezareti tarafından temin edilmiştir. Kurumların ihtiyacına göre bütçeler ayrılmıştır (BOA DH. MB. HPS. 4/ 16/ 5/ 1). Bolu'da bulunan hapishaneler ve tevkifhaneler içerisinde bir mahallede bulunan tek katlı ahşap bir hapishane içerisinde bazı koşullarda vuku bulan sorunlardan dolayı burada ikamet edenlerin yaşadığı sıkıntıları göz önünde bulunduran ve burada memur olarak görev yapmakta olan Lokman Bey, koşulların tamirâtı ve düzenini sağlamak için kaleme aldığı 7 Mayıs 1914 tarihli bir yazıda bazı koşulların durumu iyi olsa da on üç ve on sekiz numaralı koşulların karanlık olmasının sorun teşkil ettiğini ve bu sorunların giderilmesi için hapishanelerin tamir edilmesi ve yaşam için gerekli koşulların sağlanması gerektiğini belirtmişti. Bu sorun sebebiyle koşullarda bulunanların fener yakarak soruna çözüm ürettikleri fakat bunun da başka sorunlar teşkil edebileceği düşünülmüştür. Koşullarda bulunan suçluların da yaşamlarını sürdürmede zorluk yaşamamaları hususunda ihtiyaçları ve sorunlarının giderilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır (BOA DH. MB. HPS. 149/ 79/ 1/ 1). Tam da bu noktada Bolu mutasarrıflığı ilaç bedeli olarak talep ettiği bin kuruş para Dâhiliye nezareti tarafından havale edilmiştir. Hapishaneler mahkûmlar için sadece bir hapis yeri olmaktan öte; hastahane yemekhane gibi birçok mekanı da içinde barındırmaktaydı (BOA DH. MB. HPS. 55/ 33/ 3/ 1).

Bolu'da bulunan hapishane içerisinde kadınlar için bir kadın hapishanesi oluşturulmak istenmiştir. Kadınlar için bir bölüm ayrılmış ve ayrılan bu bölümde bazı eksiklikler gözlemlenmiştir. Bu eksikliklerin giderilmesi hususunda tamiratı yapacak amele ücretlerinin ve sağlanması gereken malzemelerin temini için mevcut bütçeye bakıldığında beş bin kuruş miktarında açık çıkmaktadır. Bu sebeple gerekli tamiratın yapılması için ihtiyaç malzemeler tedarik edilmeye çalışılmış ancak muvaffak olunamamıştır (BOA DH. MB. HPS. 114/ 21/ 1). Bolu Mutasarrıflığı Tahrirat Kaleminden 25 Ekim 1917 tarihinde kaleme alınan bir yazıya göre Bolu'nun Mudurnu

kazasında bulunan kadın hapisanelerinin kira bedelleri yüz on kuruş olmakla birlikte, bu miktarın ödenmesinde zorluk yaşanmıştır. Bunun üzerine kira bedellerinin ödenememesi ve hapisanelerin kapanmasının mümkün olmayacağı için bu konuda bir düzenleme yapılması ve kira bedellerinin ödenmesi gerektiği bildirilmiştir (BOA DH. MB. HPS. 160/ 6 /3).

Hapisanelerin durumunu kontrol altında tutmak için yapılan bir uygulama da yoklama cedvelleridir. Düzce kaymakamlığı, Dâhiliye nezareti'ne 2 Nisan 1914 tarihli dört aylık yoklama cetvellerini göndermiştir. Dâhiliye nezareti, vilayetlerden düzenli yoklama cetvelleri olarak hapisanelerdeki mahkumların durumunu ve kapasiteyi kontrol altında tutmak istemiş, yapılacak nakilleri buna göre yönlendirmiştir (DH MB. HPS. M. 15/ 15/ 2/ 1). Bu uygulama Düzce ile sınırlı kalmamış, diğer tüm vilayetlerde de ihtiyaç dahilinde dörder aylık olmak üzere sunulmuştur (BOA DH. MB. HPS M. 15/ 18/ 2/ 1). 21 Nisan 1915 tarihinde Dâhiliye nezaretinden yazılan bir tahrirattan öğrendiğimize göre, Bolu'da bulunan merkez hapisanesi için altıbindokuzyüzaltmış kuruş miktarında ödenek ayrılmış olup, bu ödeneğin ancak üç gardiyanın maaşını karşılayabileceği ve bu miktarın yeterli bulunmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca gardiyan sayısı mahkûm sayısına kıyasla yeterli görülmemiştir. Buna mukabil olarak bir gardiyana daha ihtiyaç olduğu bildirilmiştir (BOA DH. MB. HPS. 91/ 36/ 2/ 1). 21 Nisan 1915 tarihli tahriratta Dâhiliye nezareti cevaben tarafından; şu anda bir gardiyan istihdamına gerek görülmediği ve bununla ilgili herhangi bir ödeneğin sağlanmasının mümkün olmadığı bildirilmiştir (BOA DH. MB. HPS. 91/ 36/ 1).

4 Kasım 1914 tarihli yüz altmış iki numaralı tezkireden gelen cevaba binaen; hapisanelerin artık yeterli mahkum kapasitesine ulaştığı ve artık yeni mahkumları bünyesinde barındıramayacağı tespit edilmiştir. Buna çözüm olarak hapisanede bulunan mahkumlardan cinayet işlemiş olanlar içerisinde cezalarının dörtte üçünü tamamlamış olan mahkumlara yönelik af kanunu çıkarılarak bu mahkumlar serbest bırakılmıştır (BOA DH. MB. HPS. 10/ 9/ 5/ 1). Bolu vilayetinin de içinde bulunduğu yirmi beş ayrı vilayetteki hapisanelerde küçük sayılan suçlarla mahkumiyet altında bulunan suçlulardan on sekiz yaşını henüz tamamlamamış olan altmış altı kişi ve bunlardan iyi halde bulunanlardan üç yüz elli altı kişi bir irade-i seniyye ile suçları

affedilerek tahliyelerine karar verilmiştir (BOA DH. MB. HPS. 108/ 16/ 4). Bunun yanında af kapsamında başka şekillerde de mahkumlar salıverilmiştir.

Yukarıdaki af kanunu ile ilgili birkaç örneğe geçebiliriz. Cinayet suçundan dolayı on beş sene kürek cezasına mahkum edilmiş olan Ereğli'nin Dedeler köyünde Berberoğlu Mehmet'in Bolu hapisanesinde cezasının dört senesini tamamladığı ancak belde hastanesi tabiplerince yapılan tetkikler sonucunda yetmiş yaşında bulunduğu ve sağlık durumunun iyi olmadığı gerekçesiyle hapis hayatını sürdürmesinin uygun olmadığı heyet raporunca belgelendirilmiştir. Bu sebeple kalan cezasının affedilmesi için Adliye nezaretince alınan kararın onaylanması için sadarete bir yazı gönderilmiştir. Devletin zor durumda olan mahkumlar hakkındaki çalışmalarını bu belge üzerinden görebiliriz (BOA İ. AZN. 115/ 17/ 1/ 1). Sadece hapisanelerdeki suçluların değil memurların da düşünülerek kendileri hakkında bazı düzenlemeler yapıldığını görüyoruz. Bolu hapisanesinde bulunan dört şahsın Çankırı'daki hapisaneye sevk edilmeleri için Kastamonu vilayeti Dâhiliye nezaretine bir tahrirat yazarak izin talep ederken sürekli yer değiştiren hapisane memurlarının da aileleri ile hareket etmelerinde bir kusur bulunmadığını beyan etmiştir (BOA DH. MB. HPS. 104/ 32/ 2/ 1).

IV. BÖLÜM

SONUÇ

Osmanlı Devleti ömrünün son on yılına girmiş olduğu Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı'nda büyük kayıplar vermiş ve devletin tüm mekanizmalarında bir çözülme süreci yaşanmıştır. Tezimizin konusu olan asayiş ortamının sağlanmasındaki devlet mekanizmaları da şüphesiz bundan en çok etkilenen kurum olmuştur. Asayiş sağlamaya görevli jandarmaların cephelere kaydırılması denetim mekanizmasındaki çözülme sürecini hızlandırmıştır. Aynı zamanda ekonomik bir bunalım içerisinde de olan devlet, yakalanan suçluların bulunduğu cezaevlerine gerekli bakımları yapamamış, ayrıca kapasiteyi aşan cezaevlerine ekler de yapamamıştır. Bu durum suçluların mecburen salıverilmesine sebep olmuş ve sabıkalı kişilerin tekrar aynı suçları işlemesi kaçınılmaz hale gelmiştir.

Savaş ortamında denetim mekanizmalarının da iyi çalışmaması idari personellerde ihmalkârlığa sebep olmuş ve devlet işlerinde aksamalara, hatta daha da ileriye giderek suçlular ile işbirliğine kadar varmıştır. Savaş şartlarını en derinden yaşayan halk ise bu durumdan en çok etkilenen kısım olmuştur. Yukarıda anlatılan durumların farkında olan bazı şahıslar ise bunları fırsata çevirmeye çalıştığı için suç oranları daha da fazla yükselmiş, asayiş ortamı adeta bir kısır döngü içerisinde günden güne bozulmuştur. Bu duruma sebep olan faktörlerden en büyüğü asker kaçaklarının kurmuş olduğu çetelerdir. Firar eden askerler birliklerine geri dönmemiş ve kurdukları çeteler ile gasp ve talana girişmiştir.

Devletin karşılaştığı bir diğer sorun ise çeşitli etnik grupların işlediği suçlardır. Osmanlı Devleti'nin birçok milleti içinde barındıran toplumsal yapısı, giriştiği savaşta kendi tebaasını karşısına almasına sebep olmuş ve buna mukabil bu etnik gruplar

devlete ya da topluma karşı işledikleri suçları meşru görerek asayiş ortamındaki bozulmayı hızlandırmıştır. Bunlara ek olarak bireysel suçların da birçok örneğine rastlamaktayız. Bunların içinde yaşanan tecavüz suçlarının savaş ile bağlantısı mühimdir. Eşleri cephede bulunan kadınlar tek başlarına kaldığından kendilerini müdafaa edemiyor, devletin de içinde bulunduğu durum gereği yeterli desteği bulamadıklarından canilerin kurbanı oluyorlardı. Bu olaylara paralel olarak hırsızlık ve gasp olaylarını da değerlendirebiliriz. Düşülen ekonomik darboğaz çalmayı âdeta bir çıkış yolu olarak sunmuş ve insanları teşvik etmiştir. Bütün bu sayılanlara tedbir olarak Osmanlı Devleti birçok yöntem denemiştir. Görevden almalar, idam ve diğer şekillerde yapılan cezalandırmalar, takviye ekipler ile asayiş birliklerini güçlendirme çabaları, genel aflar gibi başlıkları bu yöntemler arasında sayabiliriz. Sonuçta savaş, asayişin bozulmasına sebep olmuş bu da tedbirleri beraberinde getirmiştir.

İki büyük savaş arasında Bolu ve yöresinde asayiş sorunlarının mevcut olduğunu; buna da birçok etkenin sebep olduğu sonucuna ulaşıyoruz. Bolu ve çevresinin birçok dağ, engebeli arazi ve geçide sahip olması muhtemelen asayişin bozulmasında etkilidir. Osmanlı'nın başka vilayet, sancak ve kazalarında da benzer asayiş problemleri savaş yıllarında ne orandaydı buna da ayrıca bakmak karşılaştırmalı olarak faydalı olacaktır. İleride böyle çalışmalar yazıldığında özellikle Anadolu coğrafyasında karşılaştırmalı asayiş tarihi çalışmalarını görebileceğiz.

Elbette Bolu ve çevresinin 16. yüzyıldan beri asayiş konusunda yaşadığı sorunlar vardı. Osmanlı Devleti'nin bu konuda Bolu'da birçok asi, eşkıya vb. ile uğraştığını biliyoruz. Tezimiz Osmanlı'nın son dönemini ele alarak Bolu'da savaş döneminde asayiş sorunlarının olduğunu buna karşın devletin de asayişini berkemal kılmak için mücadele ettiğini göstermektedir. Savaş, işgal, mücadele ve rejim değişikliğinin yaşanmış olduğu kritik yıllarda asayiş sorunu halkın huzurunu bozan birçok etmen arasında yerini almıştır. Birinci Dünya Savaşı yıllarında Bolu'da süren ve ara ara türlerine göre azalan asayişsizlik 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması ile bir anda bitmedi. Bunu 28 Ağustos 1922 tarihli Bolu'da işlenen suçlarla ilgili bir divan-ı harbin açılmasını talep

eden belgeden de anlayabiliriz (BOA DH.İ.UM.EK. 85/11). Mondros'tan Mudanya'ya geçen üç yıllık Milli Mücadele sırasında da Bolu'da yaşanan asayiş sorunları birazda şekil ve isim değiştirerek devam etmiştir. Asayiş ortamının tam olarak sağlanması devlet otoritesinin yerini tekrar alması ve güvenlik problemlerine çözümler getirmesi ile gerçekleşmiştir.



KAYNAKLAR

CUMHURBAŞKANLIĞI DEVLET ARŞİVLERİ GENEL BAŞKANLIĞI OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

Bâbîâli Evrak Odası

nr. 4113/308458/1/2; nr. 4147/313198/1/1; nr. 4176/313198/1/1; nr. 43372/5233/1/1; nr. 4376/328198/1/1; nr. 4385/328808/1/1; nr. 4390/329181/1/1; nr. 4390/329183/1/1; nr. 4392/329353/1/1; nr. 4398/329803/1/1; nr. 4399/329919/1/1; nr. 4401/330071/1/1.

Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Altıncı Şube

nr. 7/49/2; nr. 8/17/12; nr. 14/28/4; nr.16/7/4; nr. 16/40/4; nr.19/42/4; nr. 21/43/6; nr. 22/15/4; nr. 29/3/5; nr. 30/ 28/ 3; nr. 51/15/4.

Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Beşinci Şube

nr. 25/17/1.

Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Birinci Şube

nr. 7/29/23; nr. 7/29/31; nr. 7/29/35;nr.8/2/10; nr. 8/3/10; nr. 47/291/1/1.

Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Emniyet Şubesi

nr. 16/6/4; nr.18/3/4; nr. 18/6/4; nr. 20/18/3; nr. 21/18/3; nr. 27/5/1; nr. 4920/10; nr. 36/12/16; nr. 40/28/15; nr. 41/5/4; 41/28/19; nr. 50/24/7.

Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti İkinci Şube

nr. 22/7/4.

Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Kalem-i Umumi

nr. 6/39/1.

Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Muhaberat ve Tensikat Müdüriyeti

nr. 40/1/1 nr. 40/1/3; nr. 40/1/5.

Dâhiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Muhasebe Kalem-i

nr. 92/37/1; nr. 158/15/1.

Dâhiliye Hapishaneler Müdüriyeti

nr. 4/16/5/1; nr. 10/9/5/1; nr. 55/33/3/1; nr. 91/36/1; nr. 91/36/2/1; nr. 96/40/2/1; nr. 96/40/2; nr. 104/32/2/1; nr. 108/16/4; nr. 114/21/1; nr. 149/79/1/1; nr. 160/6/3.

Dâhiliye Hapishaneler Müdüriyeti Müteferrik

nr. 15/15/2/1; nr. 15/18/2/1.

Dâhiliye Hukuk

nr. 65/33/2/1; nr. 65/40/1/1; nr. 65/43/1/1; nr. 65/43/4/1: nr. 65/58/1/2; nr. 65/58/3/1; nr. 65/65/3/1; nr. 65/69/2/1 nr. 66/4/2/1 nr. 73/8/4/1 nr. 656/40/3/1.

Dâhiliye İdare

nr. 65/46/3/1; nr. 110/6/4/1; nr. 133/10/98/1.

Dâhiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi

nr. 164/35/3/1; nr. 166/52/4.

Dâhiliye Nezareti İdare-i Umumiye Ekleri

nr. 85/11.

Dâhiliye Şifre Kalemi

nr. 7/A/62/1; nr. 9/40/1/1; nr. 64/124/1/1; nr.64/137/1/1; nr. 79/A/159/1/1; nr. 80/48/1/1
nr. 84/140/1/1; nr. 91/100/1/1; nr. 91/206/1/1; nr. 91/252/1/1; nr. 460/100/1/1 nr.
484/38/1/1; nr. 485/27/1/1; nr. 486/18/1/1; nr.493/1/1/1; nr. 503/5/1/1; nr. 525/59/1/1;
nr.555/31/1/2; nr. 577/77/1/1; nr. 578/102/1/1; nr. 595/8/1/1.

İrade Adliye ve Mezahib

nr. 115/17/1/1.

İrade Dosya Usulü

nr. 155/41/3/1; nr. 172/87/1/1.

İrade Harbiye

nr. 165/50/1/1; nr. 166/23/3/1; nr. 179/6/1/1; nr. 180/62/1/1.

KİTAPLAR, MAKALELER VE TEZLER

- Acun, Fatma (2002). *Klasik Dönem Eyalet İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulaması*. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü: 899-908.
- Akbulut, İlhan (2003) ‘‘İslam Hukukunda Suçlar ve Cezalar’’. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.52 S1*: 167-181.
- Akça, Gürsoy ve Hülür, Himmet (2006). ‘‘Osmanlı Hukukunun Temelleri ve Tanzimat Dönemindeki Hukuksal Yeniliklerin Sosyo-Politik Dinamikleri’’. *Türkiyat Araştırma Dergisi 19*: 295-321.
- Arslan, Cem Barlas (2016). ‘‘Birinci Dünya Savaşı ve Harp Vergisi’’. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi 57*:73-83.
- Arslan, Mehmet (2015). ‘‘Birinci Dünya Harbinde Çanakkale Cephesinde Asker Alım İşlemleri ve Askerlerin Cepheye İntikalleri’’. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*13: 219-248.
- Arslan, Sezer (2008) . *Balkan Savaşları Sonrası Rumeli’den Türk Göçleri ve Osmanlı Devleti’nde İskanları*. Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, Veli (2001). ‘‘ Tımar Sisteminin Kaldırılması Süreci ve Bazı Değerlendirmeler’’. *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi 12*: 65-104.
- Avcı, Mustafa (2017) ‘‘Osmanlı Ceza Muhakemesinde Sulh (Uzlaştırma) ‘‘. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C.25, S.1*: 11-71.
- Bayartan, Mehmet (2005) ‘‘Osmanlı Şehrinde Bir İdari Birim: Mahalle’’. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Coğrafya Dergisi 13*: 93-107
- Bayraktar, Dursun (2009) ‘‘ Tanzimat’ın İlk Yıllarında Bolu (Şeriye Sicilleri 1838-

- 1850)”. *Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları:4*
- Beşikçi, Mehmet (2015) *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Seferberliği*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Beyazıt, Yasemin (2017). ‘‘ Osmanlı Kadısının Emniyet Ve Asayiş İşlerindeki Rolü’’.
Türk Polis Tarihinin Kökenleri. Ed.Y.Yiğit. Ankara: Polis Akademisi Yayınları. 235-258.
- Biçici, Mehmet (2014). ‘‘ Hatıratlarla Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşına Girişi’’.
Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 13:693-722.
- Boztaş, Ahmet (2006). *Islahat Dönemi Bolu Tarihi (1868-1869) (937 No'lu Şeriye Sicili Defterine Göre)*. Yüksek Lisans Tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çınar, Burak (2014).’’Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Jeopolitiğinin Rolü’’.
Akademik Bakış Dergisi 8:39-56.
- Çiçek, Kemal ve Oğuz, Cem (1999) ‘‘Toplum’’. *Osmanlı*. Ed. Güler Eren. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Çöpoğlu, Binnaz (2009). *Bolu Şeriye Sicili, 1687-1688 Tarihli 836 No'lu Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu Halk Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Daşcıoğlu, Kemal (2017) ‘‘Osmanlı'da Eşkîyalık Hareketlerini Cezalandırma Yöntemi Olarak Surgunler’’. *Osmanlı'dan Günümüze Eşkîyalık ve Terör*. Ed. Osman Köse. Samsun: İlk Adım Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü.
- Doğan, İsmail (2002). ‘‘Korumacılığın Geleneksel Kent Kültüründen Çıkarması Gereken Dersler’’. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 3:15-23*.
- Düzbakar, Ömer (2003). ‘‘Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri’’. *U. Ü. Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi 5: 97-108*.
- Er, Serkan (2014). ‘‘ Balkan Harbinde Osmanlı Ordusunun Seferberlik Planı’’ *Tarih*

Dergisi S.59: 137-188.

Evcin, Erol (2011). *Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi ve İz Birakanları*. Doktora Tezi. Ankara : Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Evcin, Erol (2012) ‘‘ Bolu Livasında Kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve Faaliyetleri’’.*Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S:49. 75-126.*

Feyzioğlu, H. Sezer (2016). ‘‘ Hatıraların Işığında Balkan Savaşları’’. *DTCF Dergisi 56: 200-213.*

Günay, Nejla (2015). ‘‘ Yeniköy Anlaşması'nın Ermeniler Üzerindeki Etkileri ve Birinci Dünya Savaşı'nda Rus-Ermeni İşbirliği’’. *Gazi Akademik Bakış Dergisi 8: 63-92.*

Hızlı, Mefail (2014) ‘‘ Osmanlı Mahalle İmamlarının Performanslarına Dair’’. *Tesam Akademi Dergisi 1: 41-51.*

Karpat, Kemal H. (1985). *Osmanlı Nüfusu (1830 - 1914)*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları

Keçici, A.Değerli (2008). ‘‘Osmanlı Devleti'inde Taşra Güvenlik Örgütü Olan Derbent Teşkilatı’’ *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 7: 44-53.*

Koç, Yunus ve Tuğluca Murat (2006).’’ Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Yargılama ve Toplumsal Yapı’’. *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları 2: 7-24.*

Koşum, Adnan (2004). ‘‘İslam Örfi Hukukunun İslam Hukukundaki Temelleri’’. *Necmettin Erbakan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi 17:145-160.*

Levy, Noemi (2017). *Osmanlı İstanbul'unda Asayiş 1879-1909*. İletişim Yayıncılık.

Levy, Noemi ve Toumarkine, Alexandre (2008). *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza 18. – 19. Yüzyıllar*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Mutlu, Ahmet (2015). ‘‘Kentte Çocukların Sokağa Çıkabilmesi İçin Çıkmaz Sokak’’. *IV. Uluslararası Canik Sempozyumu.*

- Ortaylı, İlber (2016). *Hukuk ve İdare Adamı Olarak Osmanlı Devleti'nde Kadı*.
İstanbul: Kronik Kitap Yayınevi.
- Ortaylı, İlber (2008). *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*. Cedit Neşriyat Yayınları.
- Özbek, Nadir (2009). *Jandarma ve Polis - Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bakış*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Özcan, Ahmet (2013). “ Osmanlı Devleti’nde Jandarma Teşkilatı Kurulmasının Gündeme İlk Defa Gelişi (1839)”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi C.53 S.32*: 173-194.
- Özdere, Vildan (2004). *1088 Numaralı Bolu Şerhiye Sicili (H.1320-1323/ M.1902-1905)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Recep, Abdullah (2014) Harp Akademileri Komutanı'nın Açılış Konuşması “ 1914'ten 2014'e 100. Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak” Ed: Türkmen, Zekeriya. Harp Akademileri Basımevi.
- Sâbis, Ali İhsan (1990). *Harb Hatıralarım Birinci Dünya Harbi*. Nehir Yayınları.
- Sönmez, Ali (2009) “Osmanlı Devleti’nde İç Güvenliğin Dönüşümü: Zaptiye Teşkilatı’ndan Jandarmaya”. *Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*: 2855-2864.
- Sönmez, Ali (2012), “ Osmanlı Devleti'nde İç Güvenliğin Dönüşümü: Zaptiye Teşkilatı’ndan Jandarmaya”. *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* :2855-2864.
- Süme, Mehmet ve Sezer, Cemal (2015). “Bolu’da Yaşayan Ermeniler (1840-1920)”. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 1: 35-63
- Şeker, Güven ve Baytun, Uğur (2013) “ Geçmişten Günümüze Kent Güvenliğinde

Mahalle Ölçekli Güvenlik Uygulamaları: Çarşı Mahalle Bekçiliği.” *Tarihte Türk Polis Teşkilatı Sempozyumu*. Ed. M. Gül ve M. Kandemir. Ankara: Polis Akademisi Yayınları.

Yaşar, Hakan (2016). “ Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti’nin Firari

Askerler Sorununa Dair Genel Bir Değerlendirme”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* S.59: 137-188.

Tinç, H. Sevinç ve Çam, M. Mert (2018) *Osmanlı Jandarması ve İç Güvenlik Harekatı*.

İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayınları.

Yetkin, Aydın (2013). “Osmanlı Devleti’nde Hukuk Devletinin Gelişim Süreci”.

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 6: 381-413.

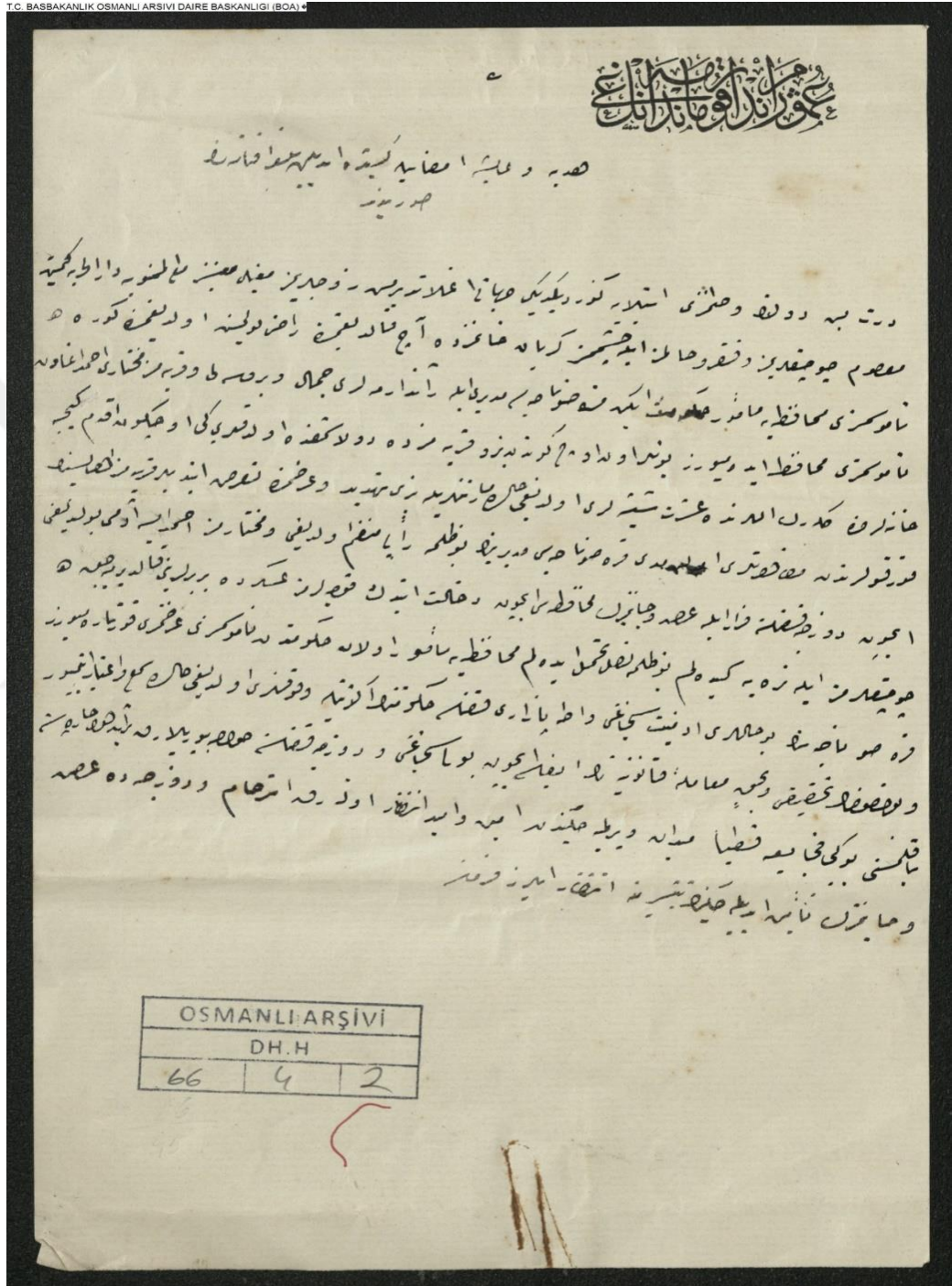
Yurtseven, Yılmaz (2001).”Klasik Dönem Osmanlı Ceza Hukukunda Ta’zir Suç ve

Cezaları” *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* C9: 265-292.



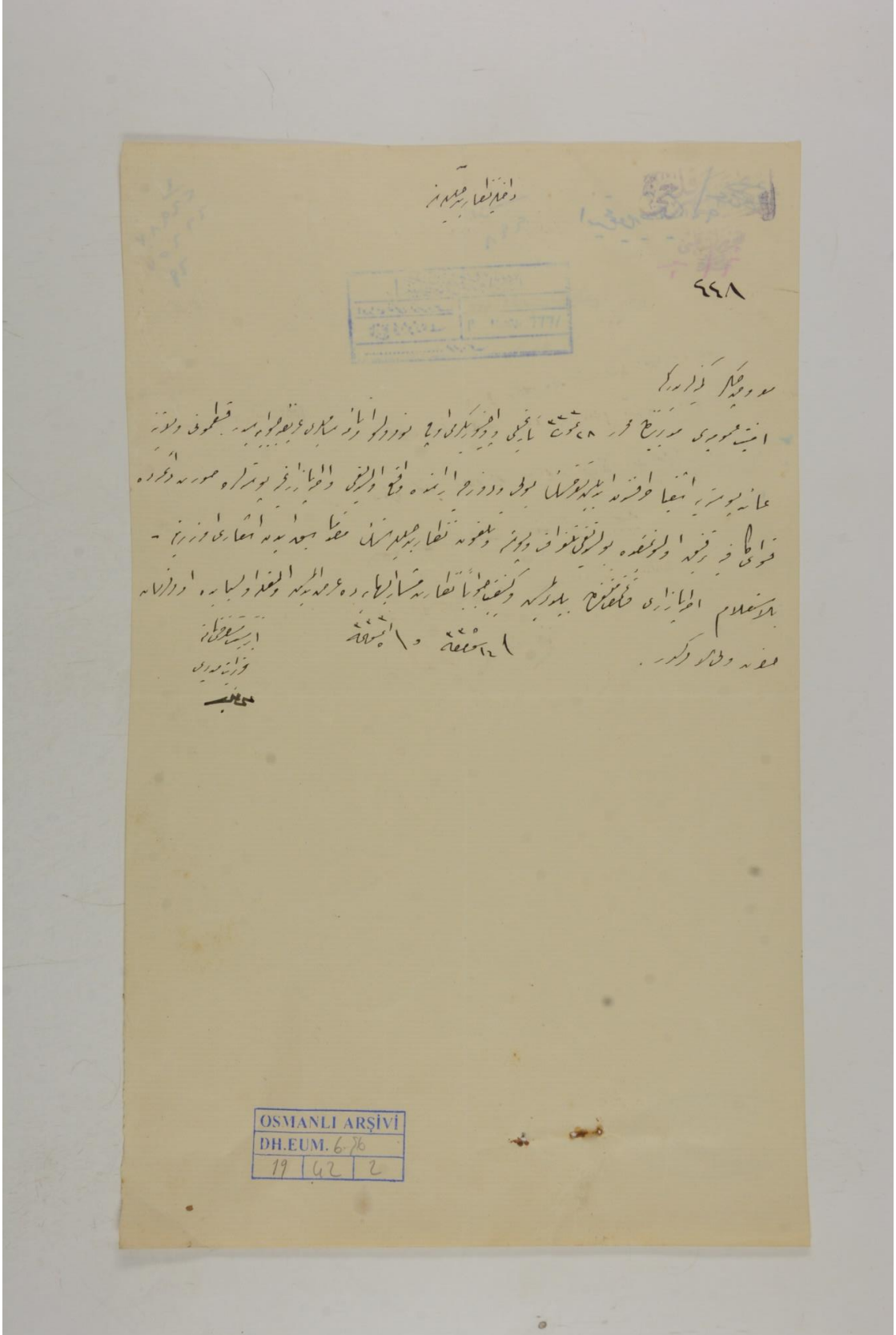
EKLER

EK 1: Hediye ve Ayşe isimindeki kadınların imzasıyla gönderilmiş olan şikâyet mektubu (BOA DH. H. nr 66/ 4/ 2/ 1).

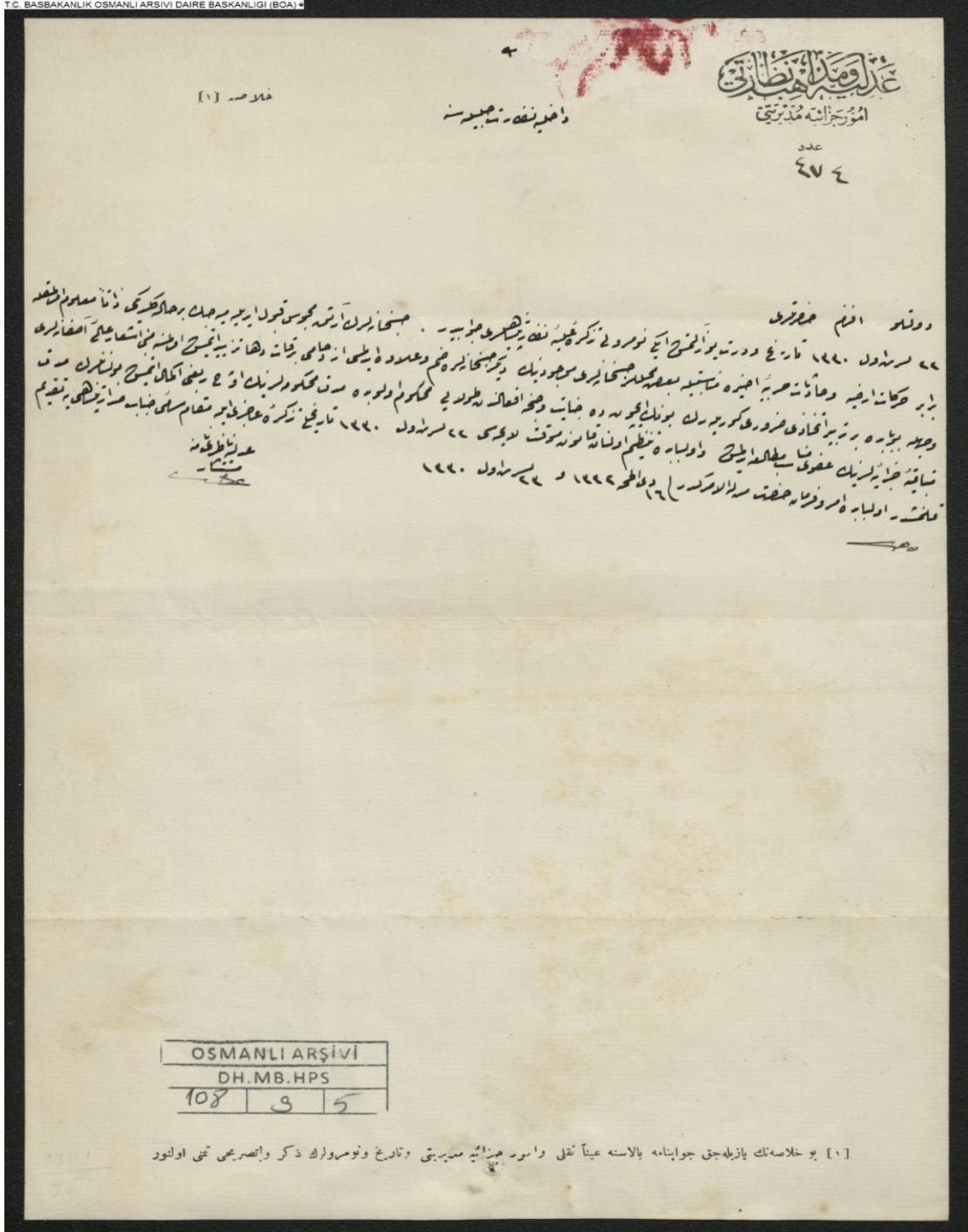


DH.H.00066.00004.002

EK 8: Kastamonu vilayetine ait postanın Bolu-Düzce arasında soyulduğuna dair belge
(BOA DH. EUM. 6. Şb. 19/ 42/ 4).



EK 10: Vilayet ve kaza hapishanelerinde cinayet suçlarından dolayı tutuklu bulunanlardan, cezalarının dörtte üçünü tamamlayanların affedilerek tahliye edildiklerini konu alan belge (BOA DH. MB. HPS. 108/ 9/ 5/ 1).



EK 11: Zabıta memurlarının seferberlik işleriyle meşgul olmalarından dolayı Bolu sancağı köylerinde artan şikayetin önüne geçmek üzere kapatılmış olan Bolu Divan-ı Harbi'nin tekrar açılması hakkındaki belgenin transkripti (BOA DH.EUM.KLU. 2/ 10/ 8).

5685

301

Dâhiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti							
Evrak-ı Umûmiye Numarası	Müsevvidi	Mübeyyizi	Ordu-yı Hümâun Başkumandanlık Makâm-ı Âlîsine	27	Battalının Kaleme Vürûdu Tarihi		
286	Ahmet Hilmi	İmza					
Kalem Numarası	Târih-i Tesvîd	Târih-i Tebyîz					Mukâbele Edenler
1049	27 Eylül Sene 330	28 minhu					
<p>Me'mûrîn-i zâbitanın seferberlik işleriyle meşgul olunmak ve köylerin kısmen boş kalmasından dolayı yol kesmek ve hane basmak ve silah altına alınmış olan asker ailelerinin ırz ve mallarına tasaddî etmek gibi vukuatın tekessür ettiğinden ve mütecâsirlere ile şahitlerin Dersa'âdet ve İzmit'teki dîvân-ı harplere sevkleri müşkülâtı dâ'î bulunduğundan bahisle Bolu'da müteşekkil dîvân-ı harbin kemâkâ ifâ-yı vazife etmesi lüzûmuna dair Bolu mutasarrıflığından vârid olan telgrafnâmenin sûreti leffen sûb-ı âlîlerine tisyâr kılındığı cihet-i askeriyece mahzur olmadığı takdirde dîvân-ı mezkûrun Bolu'da ibkâsı münût-ı re'y-i âlî-i nezâretpenâhîleridir ol babda.</p>							

EK 12: Asker kaçaklarının yakalanması için sabit jandarmalardan ve piyade bölüğünden gruplar oluşturulmasına dair, Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden Edirne, Adana, Ankara vesair vilayetlerle Bolu, Teke vesair mutasarrıflıklara çekilen telgrafın transkripti (BOA DH. ŞFR. 64/ 137/ 1/ 1).

Dâhiliye Nezâreti

Eminet-i Umûmiye Müdüriyeti

Kalemi:

Umûmî: 47231

Husûsî: 238 Umûm

Görülen lüzum ve mecburiyet üzerine bütün ordular mıntıklarındaki süvari jandarmalarının mevkilerinde lüzûmu kadarı bırakılarak diğerlerinin ordulara alınmasına başkumandanlıkça lüzum gösterilerek bu bâbda jandarma alay ve müstakil kumandanlıklarına jandarma umûm kumandanlığından teblîgât icrâ kılındığı anlaşılmış ve süvâri jandarmaların bu suretle orduya ilhâkına mecbûriyet olduğu ve asker kaçaklarının derdesti için evvelce ahz-i asker devâirine buldukları mevâkideki sabit jandamalardan yirmişer otuzar kişilik müfrezeler teşkîli ve bir zâbit kumandasında firârîlerin takibine çıkılması ve ele geçirilen bir ikisinin köylerinde sulben idamıyla firârîler hakkında gayet şiddet gösterilmesi tebliğ edildiği ve her fırka ahz-i asker merkezinde bu husus için ayrıca birer piyade bölüğü de bulunduğu başkumandanlıktan cevâben bildirilmiş olmakla beyân-ı keyfiyet olunur.

Fî 14 Mayıs Sene 332

Nâzır

Talat